

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2019-2020

**“Εναλλακτικός Τουρισμός: μεθοδολογία σχεδιασμού βιώσιμης
οικοτουριστικής μονάδας στη Γαύδο”**

Φοιτήτρια: Λαβράνου Κορίνα
Επιβλέπουσα: Μανδαλάκη Μαρία

Ιούλιος 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη εργασίας.....	4
------------------------	---

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της έρευνας- Βασικά ερευνητικά ερωτήματα.....	4
Μεθοδολογία έρευνας.....	5
Ορισμός Βασικών Εννοιών της έρευνας.....	5
Αειφόρος-Βιώσιμη Ανάπτυξη.....	6
Οικολογική Δόμηση.....	6
Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός.....	6
Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη.....	8
Εναλλακτικός Τουρισμός.....	9
Οικοτουρισμός.....	9
Οικοκοινότητες.....	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο τουρισμός στον Ελλαδικό χώρο

1.1 Ανάπτυξη του τουρισμού στη Ελλάδα	11
1.2 Επιπτώσεις στο φυσικό και το δομημένο περιβάλλον.....	12
1.3 Διαφορές Εναλλακτικού-Συμβατικού Τουρισμού.....	14
1.4 Εμφάνιση Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.....	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Βασικές Αρχές Εναλλακτικού-Βιώσιμου Τουρισμού

2.1 Παράμετροι Σχεδιασμού Εναλλακτικού Τουρισμού.....	17
2.2 Αρχές της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης.....	17
2.3 Καθορισμός περιορισμών Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	18
2.4 Σχέσεις με το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον.....	19
2.5 Κύκλος Ζωής ενός Τουριστικού Προορισμού.....	19
2.6 Φέρουσα Ικανότητα μιας Τουριστικής Περιοχής.....	20
2.7 Κίνητρα Εναλλακτικού Τουρίστα.....	20
2.8 Βασικές Αρχές Σχεδιασμού Οικοτουριστικών Μονάδων.....	21
2.9 Υπάρχουσες μονάδες Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Περίπτωση της Γαύδου-Υφιστάμενη Κατάσταση

3.1	Επιλογή Εναλλακτικού Προορισμού.....	34
3.2	Ιστορία νήσου.....	34
3.3	Περιβαλλοντικές Συνθήκες και Φυσικό Περιβάλλον.....	35
3.4	Κλίμα.....	35
3.5	Γεωμορφολογία.....	35
3.6	Υφιστάμενη κατάσταση τουρισμού στη Γαύδο.....	35
3.7	Σχεδιασμός Κτιρίων σχεδόν Μηδενικής Κατανάλωσης στη Γαύδο.....	37
3.8	Η Κλίμακα των Κτιρίων και των Τουριστικών Καταλυμάτων.....	40
3.9	Φέρουσα Ικανότητα Γαύδου.....	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Έρευνα σχεδιασμού βιώσιμων μονάδων

4.1	Έρευνα Τοπικών Βιώσιμων Υλικών.....	41
4.2	Πιθανές Κατασκευαστικές Τεχνικές.....	43
4.3	Φυσική Δόμηση με την επιλογή των Γαιόσακων.....	43
4.4	Ξυλόπηκτος Τοίχος-Τσατμάς-Μπαγδατί.....	45
4.5	Ελαφρύς Πηλός με Άχυρο.....	46
4.6	Το Μείγμα Ελαφρύ Πηλού με Άχυρο, Φύκια ή Πευκοβελόνα.....	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1	Σημεία Εγγύτητας Εναλλακτικού και Συμβατικού Τουρισμού.....	48
5.2	Τρόποι Διάδοσης του Εναλλακτικού Τουρισμού.....	49
5.3	Βασικά βήματα σχεδιασμού μιας οικοτουριστικής κοινότητας- Αποτέλεσμα της προσπάθειας για Οικοδόμηση Παραδειγματικού Βιώσιμου Καταλύματος στη Γαύδο.....	49

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	50
---------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	51
-------------------	----

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ερευνά την ανάπτυξη του τουρισμού και τις επιπτώσεις του στο φυσικό και το δομημένο περιβάλλον. **Αφορμή** αποτέλεσε η ανάγκη αναβάθμισης της ποιότητας ζωής, με γνώμονα το σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Καθίσταται αναγκαία η εισχώρηση του Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού και άλλων βοηθητικών αειφόρων εννοιών στην ιδεολογία της δόμησης και ειδικότερα στις περιοχές με έντονο τουριστικό ενδιαφέρον. Αναλυτικά στην παρούσα έρευνα μελετάται η υφιστάμενη κατάσταση του τουρισμού στην Ελλάδα, καθώς και οι επιπτώσεις που επιφέρει αυτός στο φυσικό και το δομημένο περιβάλλον. Στη συνέχεια, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στον τομέα του εναλλακτικού τουρισμού, εξετάζονται οι διαφορές του από το συμβατικό-μαζικό τουρισμό, αποσκοπώντας στον πιο σαφή προσδιορισμό, για την κατανόηση του όρου. Επισημαίνονται οι παράμετροι σχεδιασμού του εναλλακτικού τουρισμού σε συνδυασμό με παραδείγματα εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ενώ η **ιδέα** της μελέτης βασίζεται στην εφαρμογή των παραμέτρων αυτών με μελέτη περίπτωσης το νησί της Γαύδου. Προτείνεται έτσι η βασική μεθοδολογία για το σχεδιασμό και την κατασκευή ενός βιώσιμου οικοτουριστικού καταλύματος, μικρής κλίμακας και αποτελούμενο, ως επί το πλείστον, από φυσικά υλικά της περιοχής, αφού προηγουμένως μελετήσουμε τη φέρουσα ικανότητα της, ώστε το οικοσύστημα να συνεχίσει να διατηρείται με τρόπο βιώσιμο.

Εισαγωγή

Σκοπός της Έρευνας

Ο **σκοπός** της έρευνας έγκειται στον **προσδιορισμό του τρόπου προσέγγισης** μιας περιοχής που έχει υποστεί ήπια τουριστική ανάπτυξη, προστατευόμενη ή μη και χαρακτηρίζεται από φυσικό κάλλος. Για να υπάρχει μία ολοκληρωμένη και σαφή εικόνα της **υφιστάμενης κατάστασης** της εξεταζόμενης περιοχής, η εργασία ερευνά τους παρακάτω παράγοντες και πως αυτοί επηρεάζουν τη δημιουργία των οικοτουριστικών προορισμών.

- το **ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον**,
- το **βαθμό της ανάπτυξης που έχει υποστεί μέχρι σήμερα**,
- τους **οικισμούς** και τις **διάφορες τυπολογίες** στέγασης,
- τον **τρόπο ζωής** των κατοίκων,
- την **τουριστική τους δραστηριότητα**,
- τα **τοπικά υλικά** που διατίθενται για κατασκευές και τις **πιθανές κατασκευαστικές τεχνικές που έχουν εφαρμοστεί με αυτά** ,
- το **βαθμό που μπορούμε να επέμβουμε**, λαμβάνοντας υπόψη τη **φέρουσα ικανότητα**, ώστε η ανάπτυξη να είναι ισόρροπη και να οδηγεί στην ανάδειξη του τοπίου και τη διαφύλαξη του οικοσυστήματος.

Ακόμη, στόχο αποτελεί η **ενθάρρυνση της χρήσης τοπικών υλικών, όντας έναυσμα για την κατασκευή όμοιων ή παρόμοιων καταλυμάτων** στην περιοχή, ακόμα και σε άλλους προορισμούς με τα εκάστοτε τοπικά υλικά, συμβαδίζοντας πάντα με την τοπική φέρουσα

ικανότητα. Διότι με την επιλογή της φυσικής δόμησης και βάση της ενεργειακής-βιοκλιματικής σχεδίασης, είναι εφικτό να παραχθεί μια νεωτερική κατασκευή με αρκετές ανέσεις και χαμηλό κόστος, όπως επίσης **βέλτιστη ενεργειακή αυτονομία**.

Επιπρόσθετα, σχετικά με τη δόμηση για τουριστικούς σκοπούς, **η εργασία αυτή έχει σκοπό να αναδείξει γενικά, μια μεθοδολογία προσέγγισης ενός προορισμού, έναν περισσότερο ευαισθητοποιημένο τρόπο διαχείρισης σε ότι αφορά το τοπίο, με επίγνωση του τι ωφελεί και τι προσβάλει το ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον.**

Μεθοδολογία Έρευνας

Αποσκοπώντας στην έρευνα των παραπάνω παραγόντων, για να εξετάσουμε την υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής μελέτης, γίνεται διασταύρωση πληροφοριών και πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιείται βιβλιογραφική έρευνα. Επιπλέον, γίνεται αναλυτική έρευνα πεδίου με αρκετές επισκέψεις στο νησί της Γαύδου και άντληση πληροφοριών από τους μόνιμους κάτοικους του προορισμού ενδιαφέροντος, το δασαρχείο και άλλους αρμόδιους φορείς. Στη συνέχεια, αφού έχουν συλλεχθεί τα απαραίτητα στοιχεία, μελετάμε τρόπους που μπορούν αυτά να διαχειριστούν για να φέρουμε το επιθυμητό αποτέλεσμα ήπιας ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού στο βαθμό που αντέχει ο τόπος.

Ορισμοί Βασικών Εννοιών

Η ποιότητα του δομημένου περιβάλλοντος καθορίζει σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο και την ποιότητα ζωής του ανθρώπου, τη σχέση με το συνάνθρωπο, τη σχέση του με τη φύση.

“**Η ανάγκη για μια διαφορετική διαχείριση της ενέργειας** και η επιδείνωση του περιβάλλοντος πολλών αστικών κέντρων, φέρνουν στην επικαιρότητα την **ανάγκη για μια αλλαγή στην τεχνολογία της δόμησης**” (οικολογική δόμηση, 2000). Αυτή η αλλαγή συναρτάται με τις έννοιες της **οικολογικής δόμησης**, της **αειφορίας-βιωσιμότητας**, του **περιβαλλοντικού και ενεργειακού σχεδιασμού** των κτιρίων και των πόλεων.

Ως νέα αρχιτεκτονική, δεν ορίζεται μόνο το ενδιαφέρον για τις μορφές των κτιρίων και τα λειτουργικά τους χαρακτηριστικά, αλλά οφείλει να εισάγει μια νέα ολοκληρωμένη πρόταση για την ποιότητα των κατασκευών, ορίζοντας παράλληλα και την ποιότητα ζωής των κατοίκων που ζουν σε αυτές. Στην περίπτωση του προορισμού που ενδείκνυται για τουριστικές δραστηριότητες, η προσέγγιση οφείλει να είναι λιγότερο ανθρωποκεντρική και κερδοσκοπική, αλλά περισσότερο φυσιολατρική, επιδιώκοντας την **βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη**, τον **εναλλακτικό τουρισμό** και τον **οικοτουρισμό**. Έννοιες που σέβονται το φυσικό περιβάλλον και με ήπιες μορφές ανάπτυξης διαφυλάσσουν το οικοσύστημα.

Στο παρόν εισαγωγικό κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε να προσδιορίσουμε τις βασικές έννοιες που επικεντρώνεται η συγκεκριμένη έρευνα και που επηρεάζουν κρίσιμες παραμέτρους για τη δημιουργία βιώσιμων οικοτουριστών καταλυμάτων.

Αειφόρος- Βιώσιμη Ανάπτυξη

“Σύμφωνα με την Επιτροπή Brundtland η βιώσιμη ανάπτυξη είναι «η ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες». Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι ένα ζήτημα που κατά κύριο λόγο αφορά τα κράτη και τις επιχειρήσεις, αλλά δεν παύει να αφορά εξίσου και τους πολίτες. Παραδείγματος χάρη, τείνουμε να αναφερόμαστε συχνά στην Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και να υποβαθμίζουμε την αξία και τη σημασία της Προσωπικής Κοινωνικής Ευθύνης στις προσπάθειες βελτίωσης της ποιότητας ζωής για όλους”. (Γεώργιος Γονιάδης, 2015)

Η βιωσιμότητα υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίο ανανεώνονται , διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Συνδυαστικά με την εξοικονόμηση της ενέργειας και τη χρήση φυσικών ανανεώσιμων υλικών, η βιώσιμη ανάπτυξη σχετίζεται άμεσα και ενισχύεται με την έννοια και λειτουργία της **φέρουσας ικανότητας**, της **οικολογικής δόμησης** και του **περιβαλλοντικού σχεδιασμού**.

Οικολογική δόμηση

“Η **οικολογική δόμηση**, αναφέρεται στο μικροπεριβάλλον, στη **σύσταση των υλικών**, στη **μείωση της παραγωγής ρύπων και αποβλήτων**, καθώς επίσης και στην **εξοικονόμηση ενέργειας**. Οι νέες προσεγγίσεις δύναται να αντιμετωπίσουν την ενέργεια, όχι σαν εξωτερικό παράγοντα, αλλά κάνοντάς την μέρος της ζωής και της δομής του κτιρίου.¹ Τα κριτήρια που εφαρμόζονται είναι:

1. Η εξοικονόμηση φυσικών πόρων (υλικών, νερού, ενέργειας)
2. Η χρήση ανανεώσιμων υλικών και πηγών ενέργειας.
3. Η χρήση υλικών με τις λιγότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον”.²

Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός

“Ως **περιβαλλοντικός σχεδιασμός** , γενικότερα, ορίζεται ο σχεδιασμός με περιβαλλοντικές ευαισθησίες. Αντιπροσωπεύει πρακτικές σχεδιασμού που στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος ή την ελάχιστη δυνατή επιβάρυνσή του. Προϊόν του περιβαλλοντικού σχεδιασμού είναι η **περιβαλλοντική μελέτη** (όπως θα δούμε και αργότερα μέσω της Φέρουσας Ικανότητας μιας τουριστικής περιοχής, στην Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη). Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός έχει νόημα για όλες τις κατηγορίες έργων και δραστηριοτήτων του ανθρώπου. Μάλιστα, για διαφορετικές κατηγορίες έργων και δραστηριοτήτων εξειδικεύεται

¹ Ευθυμίουπουλος Ηλίας (2000): “Οικολογική Δόμηση”, Σχεδιασμός, Συστήματα, Υλικά, Ευρετήριο Αγοράς, Εκδ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Ιούνιος 2000.

² οικολογική δόμηση, 2000

ως προς τους στόχους και τα περιεχόμενά του και αλληλοσυμπληρώνει τον αντίστοιχο σχεδιασμό τους. Άλλα είναι τα χαρακτηριστικά του περιβαλλοντικού σχεδιασμού (και της περιβαλλοντικής μελέτης) ενός δρόμου και άλλα μιας μονάδας βιολογικού καθαρισμού”.³

Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Από τη δεκαετή του ‘50 μέχρι και σήμερα, ο τουρισμός εξελίσσεται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να θεωρείται για πολλές περιοχές ως απειλή για τη βιωσιμότητα τους. Δημιουργείται, λοιπόν, η **ανάγκη για ένα τουρισμό υπό διαφορετικό πρίσμα προσέγγισης**, ο οποίος **σέβεται το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας φιλοξενίας**, στοχεύοντας τόσο στην οικονομική, όσο και στην κοινωνική και πολιτισμική αειφόρο ανάπτυξη. Η απαίτηση αυτή βρίσκει λύση με την ενθάρρυνση και προώθηση του **αειφόρου-βιώσιμου τουρισμού**.⁴

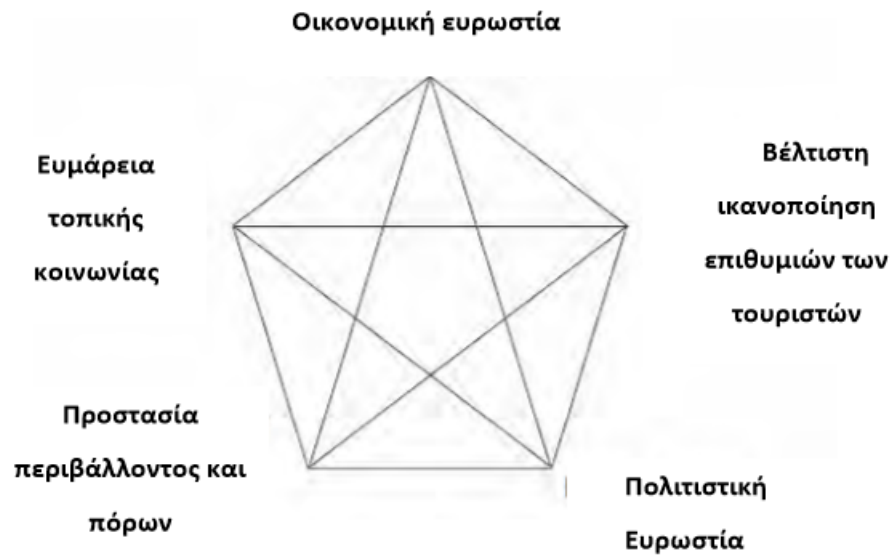
“Ο βιώσιμος τουρισμός είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει την υιοθέτηση των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης του τουριστικού τομέα (Fenell, 1999). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO), βιώσιμος τουρισμός θεωρείται: **ο τουρισμός που οδηγεί στη διατήρηση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες να καλυφθούν, διατηρώντας ταυτόχρονα την πολιτιστική ακεραιότητα, τις ουσιώδεις οικολογικές μεθόδους, τη βιοποικιλότητα, καθώς και τα μέσα διατήρησης της ζωής**”.⁵

Ο Muller (1994), σημειώνει πως στην έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, εμπεριέχεται και η έννοια της “Ποιοτικής Ανάπτυξης”. Ποιοτική Ανάπτυξη ορίζεται ως η αύξηση της ποιότητας ζωής που επιτυγχάνεται με τη μειωμένη χρήση μη βιώσιμων πόρων, όπως επίσης και την αποφυγή υψηλής πίεσης στο φυσικό περιβάλλον και τους ανθρώπους. Αποδίδοντας σχηματικά τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη με το “μαγικό πεντάγωνο” (Οικονομική ευρωστία, Ευμάρεια τοπικής κοινωνίας, Προστασία Περιβάλλοντος και πόρων, Πολιτιστική Ευρωστία, Βέλτιστη ικανοποίηση επιθυμιών των τουριστών), παρατηρούμε πως ανά δύο αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

3 Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός, 2020

4 Κιουρτίδου Π. (2014): “Η Διαμόρφωση Μοντέλου Βιώσιμου Τουρισμού στην Περιοχή των Πρεσπών”. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας.

5 Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη με τη Χρήση Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στο Νομό Μεσσηνίας, Ηλιοπούλου Δήμητρα

1: το μαγικό πεντάγωνο του Muller.

Εναλλακτικός Τουρισμός

Μια ολοκληρωμένη έννοια για τον εναλλακτικό τουρισμό δίνεται από τον Inskeep, ο οποίος αναφέρει: **“ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μικρής κλίμακας, μη συμβατικής φύσης, μη μαζικής εξειδίκευσης καθώς και κοινωνικά-περιβαλλοντολογικά ευαίσθητος και γεμάτος σεβασμό, σε αντίθεση με τον συμβατικό τύπο μαζικού τουρισμού σε μεγάλα θέρετρα”**.⁶ Δίνει βαρύτητα εξίσου στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον, τους τρεις δηλαδή βασικούς πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης. Είναι αυτός που δύναται να οδηγήσει στην περιφερειακή ανάπτυξη, συμβάλλοντας στην επίτευξη οικονομικών ωφελειών, ενισχύοντας την ποιότητα ζωής των κατοίκων της κοινωνίας υποδοχής των τουριστών, βελτιώνοντας τις συνθήκες εργασίας και δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας για απασχόληση όχι μόνο στον τουριστικό τομέα, αλλά και σε άλλους κλάδους όπως στη γεωργία, στην κτηνοτροφία, στη μεταποίηση, στις διάφορες υπηρεσίες και στη χειροτεχνία, στη συγκράτηση του γηγενούς πληθυσμού, των τοπικών παραδόσεων, των ηθών και εθίμων, της τοπικής διαλέκτου και όλα τα συναφή.⁷ Ορίζεται δε σαν η τουριστική δραστηριότητα μικρής κλίμακας, η οποία αναπτύσσεται από τα μέλη της τοπικής ομάδας-κοινωνίας και βασίζεται στην ιδιαίτερη ευαισθησία της ως προς το τοπικό περιβάλλον και τη φέρουσα ικανότητά του (Κιλιπίρης, 2006). εν κατακλείδι, τόσο ο επισκέπτης, όσο και ο ντόπιος έχουν δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις, με αποτέλεσμα να θεωρούνται ουσιαστικά “συνυπεύθυνοι” για την τελική έκβαση της συνάντησής τους.

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του εναλλακτικού τουρισμού είναι η **συμμετοχή**. Η τοπική κοινωνία οφείλει να συμμετέχει άμεσα σε όλα τα στάδια, όπως στη διαδικασία λήψης

⁶ Edward Inskeep: “Tourism Planning: “An Integrated and Sustainable Development Approach”, March 1991

⁷ Ανδριώτης Α. (2003): “Ο Εναλλακτικός Τουρισμός και τα Διαφοροποιητικά Χαρακτηριστικά του”. ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος. Ελληνικό ανοιχτό Πανεπιστήμιο και Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης.

αποφάσεων, στο σχεδιασμό του τουρισμού και την ανάπτυξη, καθώς και στη διαχείριση του τελικού προϊόντος, ενώ οι ανάγκες και επιθυμίες των μόνιμων κατοίκων είναι σωστό να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά τη διαδικασία του τουριστικού σχεδιασμού (Prochazkova, 2012).⁸

Οικοτουρισμός

Η εμφάνιση του οικοτουρισμού, ήδη από τη δεκαετία του 1970, είναι άμεσα συνυφασμένη με το περιβαλλοντικό κίνημα και τις προσπάθειες προστασίας της φύσης των χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου. Ο οικοτουρισμός γεννήθηκε με την ελπίδα ότι θα μπορούσε να συμβάλει στην προστασία των πολύτιμων οικοσυστημάτων των χωρών αυτών, προσφέροντας μια εναλλακτική πηγή εισοδημάτων σε αντιστάθμισμα των οικονομικών δραστηριοτήτων που έπρεπε να απαγορευτούν ως ασύμβατες με την προστασία των φυσικών πόρων (Wight, P., 2001).

Ο **οικοτουρισμός**, παρόλο που δεν έχει δοθεί ως τώρα ακριβής και κοινά αποδεκτός ορισμός του, αποτελεί μια μορφή τουρισμού η οποία συνδέεται με διάφορες τουριστικές δραστηριότητες στη φύση (**φυσιολατρικός τουρισμός**). Αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες και ως επί το πλείστον περιοχές θεσμοθετημένης περιβαλλοντικής προστασίας, όπως περιοχές Natura. Εμπριέχει δραστηριότητες που μπορεί να έχουν επιστημονικό ή εκπαιδευτικό χαρακτήρα (π.χ τουρισμό παρατήρησης των οικοσυστημάτων). Σε κάθε περίπτωση, οι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι ο οικοτουρισμός **στοχεύει στη διατήρηση και στην ανάπτυξη του φυσικού περιβάλλοντος**. Ένας από τους πιο αντιπροσωπευτικούς ορισμούς σύμφωνα με τον Hinch, 1998, είναι ο ακόλουθος: *“Οικοτουρισμός είναι μια αειφορική μορφή τουρισμού που εστιάζει πρωτίστως στην απόκτηση εμπειριών και γνώσεων για τη φύση και ο οποίος διαχωρίζεται με τρόπο ώστε να είναι ήπιος (χαμηλού αντίκτυπου), μη καταναλωτικός και τοπικά προσανατολισμένος. Αναπτύσσεται σε φυσικές περιοχές και οφείλει να συντελεί στη συντήρησή αυτών των περιοχών”*.

“Η ανάπτυξή του σε μια περιοχή, προϋποθέτει την ύπαρξη **πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος** και την **αλληλεπίδραση** του οικοτουρισμού με το φυσικό περιβάλλον, βασισμένη στην εκπαίδευση, τη μάθηση και τη **συναίσθηση της αξίας του**. Προϋποθέτει ακόμη ο οικοτουρισμός να είναι περιβαλλοντικά, κοινωνικο-πολιτιστικά και οικονομικά αειφόρος” (Ανδριώτης, 2008).⁹

Συνεπώς ο οικοτουρισμός επικεντρώνεται στην προστασία της φύσης και στις αρχές που σχετίζονται με την ευημερία, όπως την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ευημερία της τοπικής κοινωνίας και τη δυνατότητα απόλαυσης του τοπίου από τους τουρίστες στα πλαίσια της προώθησης της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και της εκπαίδευσης

“Οικοτουρισμός είναι το ταξίδι στη φύση το οποίο συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο ανάπτυξη”. (The Ecotourism Society, 2000)

⁸ Procházková, K. (2012): “Alternative Tourism and Sustainable Development in the Small Island Caribbean. case study of Dominica, West Indies”. Palacky University in Olomouc, Department of Development Studies.

⁹ Ανδριώτης Κων/νος, “Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός”, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα, 2008

Οικοκοινότητες

“Οι οικοκοινότητες είναι – κοινωνικά, οικονομικά και οικολογικά – βιώσιμες συνειδητές κοινότητες. Σκοπός τους είναι κατά βάση η προστασία, διατήρηση και ανάδειξη των περιοχών φυσικού κάλλους, καθώς και η ευαισθητοποίηση των πολιτών προς αυτές. Οι περισσότερες στοχεύουν σε 50-150 κατοίκους, ως αριθμός που θεωρείται ο μέγιστος για ένα υγιές κοινωνικό δίκτυο, σύμφωνα με τα ευρήματα της κοινωνιολογίας και της ανθρωπολογίας”.¹⁰

Υπάρχουν ακόμα οικοκοινότητες που κύριος στόχος είναι η προστασία της άυλης κληρονομιάς, όπως

- παραδόσεις,
- τελετουργίες,
- εορταστικές εκδηλώσεις,
- γνώσεις και δεξιότητες που συνδέονται με την παραγωγή παραδοσιακών τεχνών και πρακτικών που αφορούν τη φύση και μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά.

“Μια οικοκοινότητα αποτελείται συνήθως από άτομα που έχουν επιλέξει να δοκιμάσουν μια εναλλακτική λύση απέναντι στον συγκεντρωτισμό και την κεντρική εξουσία. Κάποιοι άνθρωποι βλέπουν την παγκοσμιοποίηση, τον καταναλωτικό τρόπο ζωής, την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, την αυξανόμενη επέκταση των αστικών κέντρων, τη βιομηχανική γεωργία και κτηνοτροφία καθώς και την υπερεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα ως τάσεις που πρέπει να αλλάξουν για να αποφευχθεί η οικολογική καταστροφή. Βλέπουν τις κοινότητες με μικρό αριθμό κατοίκων και με μικρό οικολογικό αντίκτυπο ως μια εναλλακτική πρόταση. Παρόλα αυτά, πολλές από αυτές τις κοινότητες δεν ασπάζονται κάποιο είδος αναχωρητισμού αλλά συνεργάζονται μεταξύ τους για τη δημιουργία ενός δικού τους δικτύου”.¹¹

ΑΝΑΧΩΡΗΤΙΣΜΟΣ

(η απομάκρυνση από την κοινωνική ζωή και δράση: *Η τάση του δήθεν αναχωρητισμού από την ενεργό πολιτική*)

10 Οικοκοινότητες ή Οικοχωριά: Το Πρώτο Οικοχωριό στην Εύβοια

11 Οικοκοινότητες ή Οικοχωριά: Το Πρώτο Οικοχωριό στην Εύβοια

Κεφ.1 Ο τουρισμός στον Ελλαδικό χώρο

Ανάπτυξη του τουρισμού στη Ελλάδα

Όπως αναφέρει ο πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), Γιάννης Ρέτσος, η Ελλάδα υποδέχεται πια, σε ετήσια βάση, τουριστική κίνηση σχεδόν τριπλάσια του πληθυσμού της. Ενώ οι ευκαιρίες ανάπτυξης είναι τεράστιες, η ελληνική τουριστική αγορά αντιμετωπίζει κάποιες προκλήσεις, όπως η υψηλή εποχικότητα, η σχετικά περιορισμένης εμβέλειας υποδομές σε σύγκριση με την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών, καθώς και η συνολική κατάσταση των ξενοδοχειακών ακινήτων της χώρας, που συχνά απαιτεί εκτεταμένη ανακαίνιση ούτως ώστε να είναι ανταγωνιστική απέναντι σε αυτή άλλων προορισμών.¹²

Προκειμένου η Ελλάδα να προβληθεί και να αποτελέσει έναν ελκυστικό διεθνή τουριστικό προορισμό, σημειώνει ραγδαία αύξηση στον τομέα των υποδομών διαμονής και αναψυχής, ειδικά στις παράκτιες ζώνες, δίχως παράλληλα να διασφαλίζει την προστασία της ταυτότητας και της ιδιαίτερης ομορφιάς του φυσικού τοπίου, καθώς επίσης την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής. Ο τουρισμός, μέσα από τις δραστηριότητές του, έχει πολύ μεγάλη επίδραση στο φυσικό περιβάλλον και αυτό οφείλεται στη μαζική-βιομηχανοποιημένη μορφή που έχει πάρει ο τομέας αυτός τις τελευταίες δεκαετίες.

Επιπτώσεις στο φυσικό και το δομημένο περιβάλλον

Η θερινή εποχιακή αυξημένη κινητικότητα σε σύγκριση με την ερημοποίηση που βιώνουν αρκετοί τουριστικοί προορισμοί, σίγουρα δημιουργεί μια λειτουργική ανισορροπία που επηρεάζει το τοπίο και κυρίως τους μόνιμους κατοίκους. Η προσωρινή απότομη αύξηση του πληθυσμού, για παράδειγμα:

- παραπέμπει στην ταχύτατη οικοδόμηση που συνήθως γίνεται σε παράκτιες ζώνες, δίχως να λαμβάνεται υπόψη η σχετικά ελλιπής νομοθεσία με αποτέλεσμα την **αλλοίωση της μορφής του τόπου και της αρχιτεκτονικής του παράδοσης**,
- η χρήση τεχνητών δομικών υλικών, η κακή διάταξη των τουριστικών εγκαταστάσεων, η ανεπαρκής ή ακατάλληλη χωροταξία, όπως επίσης η χρήση μεγάλων και ακαλαίσθητων διαφημιστικών πινακίδων, η κακή συντήρηση των κτιρίων και του εξωτερικού χώρου, η ανεξέλεγκτη απόθεση αποβλήτων στο χώρο, καθώς και η έλλειψη καθαριότητας της περιοχής μπορούν να οδηγήσουν σε **αισθητική ρύπανση και υποβάθμιση του τοπίου** (Jenkins and Lickorish, 2004, Inskeep, 1991, Βαρβαρέσσος, 2000, Καρβουνής και Γεωργακέλλος, 2003).

¹² ΣΕΤΕ (2010): “ Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία/Κοινωνία και Προτάσεις για την Τουριστική Ανάπτυξη”, Μελέτη Εκπονηθείς για Λογαριασμό του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων”. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών.

- δημιουργεί **πρόβλημα κυκλοφορίας και χώρων στάθμευσης** των κατοίκων λόγω έλλειψης τέτοιων υποδομών,
- προκαλεί **ηχορύπανση** από τα μέσα μεταφοράς, όπως αεροπλάνα, αυτοκίνητα, λεωφορεία κλπ., καθώς και από τα ποικίλα ψυχαγωγικά οχήματα (π.χ. ταχύπλοα). Η μεγάλη ένταση θορύβου μπορεί να φτάσει σε ενοχλητικά ή δυσάρεστα επίπεδα, με αποτέλεσμα να προκαλεί **στρες και προβλήματα υγείας** είτε για τους τουρίστες, είτε για τους ντόπιους κατοίκους. Επιπλέον, προξενεί διαταραχές στην άγρια φύση, ειδικά στις ευαίσθητες περιοχές, όπως είναι οι προστατευόμενες. Για παράδειγμα, ο θόρυβος που προκαλείται από τα μέσα μεταφοράς, μπορεί να αποτελέσει **αιτία απομάκρυνσης κάποιων ειδών από τη γύρω περιοχή ή μετατροπή της φυσικής συμπεριφοράς των ζώων** (Καρβουνής και Γεωργακέλλος, 2003, Βαρβαρέσσος, 2000, Inskeep, 1991, Jenkins and Lickorish, 2004, Page, 2006).
- προκαλεί αυξημένη ζήτηση ως προς αγαθά πρώτης ανάγκης όπως **νερό, ηλεκτρισμός** κλπ. Με αποτέλεσμα να σημειώνεται **έλλειψη των αγαθών** αυτών δημιουργώντας **προβλήματα μεταξύ μόνιμων κατοίκων, αλλά και μεταξύ κατοίκων και τουριστικής βιομηχανίας,**
- δεν μπορεί να καλυφθεί από τα υφιστάμενα **κέντρα υγείας,**
- δημιουργεί **ερημοποίηση** σε αρκετές περιοχές τους χειμερινούς μήνες,
- απαιτεί **μεγάλου όγκου μονάδες** για την κάλυψη της στέγασης, με αποτέλεσμα να κρύβουν την ηλιοφάνεια και να **περιορίζουν την οπτική** από τους κατοίκους,
- προκαλεί **μείωση των τοπικών εισοδημάτων** και της απασχόλησης που προέρχεται από τουριστικές υπηρεσίες,
- εντείνει τις εισαγωγές αγαθών που επιθυμούν οι ξένοι τουρίστες, με αποτέλεσμα το **μεγαλύτερο ποσοστό από τα οικονομικά οφέλη να διαφεύγει από την τοπική κοινωνία,** χωρίς να συνεισφέρει στην ανάπτυξή της,
- τα έντονα καταναλωτικά πρότυπα που προβάλλουν οι τουρίστες, σε συνδυασμό με τον δυτικό τρόπο ζωής, προκαλούν σύγχυση στις συνήθειες και **επηρεάζει τους ρυθμούς ζωής** των τοπικών κοινωνιών υποβαθμίζοντας τη σημασία της τοπικής κουλτούρας,
- τέλος, η απαίτηση για διαφορετική εκμετάλλευση της ελεύθερης γης με σκοπό τη δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, καταλήγει συχνά σε **εξαφάνιση της βιοποικιλότητας των περιοχών και του φυσικού περιβάλλοντός τους.**¹³

¹³ Στατήρη Η. (2011): “Διερεύνηση των Επιπτώσεων του Τουρισμού σε μια Χώρα Υποδοχής Επιλεγμένων Προϊόντων που Συνθέτουν την Τουριστική Κατανάλωση. Σχέση Εγχώριας Παραγωγής και Εισαγωγών”. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Συμπληρωματικά, σημαντική πίεση του δομημένου περιβάλλοντος είναι και η αλλοίωση του τοπίου ή αλλιώς η «αρχιτεκτονική ρύπανση». Πιο συγκεκριμένα, το τοπίο έχει ιδιαίτερη αξία ως αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητας μιας περιοχής μαζί με άλλα στοιχεία, όπως οι αξίες, τα ήθη και τα έθιμα, οι συμπεριφορές, η αρχιτεκτονική κ.ά. Τμήμα αυτής της κληρονομιάς συνιστά γενικά το δομημένο περιβάλλον και ειδικότερα οι οικισμοί, με ιστορικό και παραδοσιακό χαρακτήρα. Το τοπίο, όμως, κινδυνεύει από την αυθαίρετη και διάσπαρτη δόμηση, την κατασκευή τουριστικών μονάδων και υποδομών εκτός κλίμακας και την αστικοποίηση, με σκοπό να ικανοποιηθεί η ζήτηση σε εστιατόρια, ξενοδοχεία κλπ. Άλλα προβλήματα που προκαλούνται σε περιοχές με πολιτιστική αξία και συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό αποτελούν: η κυκλοφοριακή συμφόρηση, το πρόβλημα της στάθμευσης, ο θόρυβος, τα αυξημένα απόβλητα κλπ. (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001, Gartner, 2001, Οικονόμου, 2002, Ανδριώτης, 2005, Αραμπατζής, 2014). Αναφορικά με τις υποδομές, ο τουρισμός επηρεάζει τις υφιστάμενες υποδομές. Ειδικότερα, λόγω του τουρισμού υπερφορτώνονται τα δίκτυα (οδικό, αποχέτευση, ύδρευση), κυρίως στις περιόδους αιχμής (θερινοί μήνες). Οι υφιστάμενες υποδομές είναι πιθανόν ανεπαρκείς για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του τουριστικού προορισμού, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ποικίλα προβλήματα (π.χ. ρύπανση, οσμές, αισθητική ρύπανση). Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι αναγκαία είτε η επέκταση των δικτύων, είτε η δημιουργία νέων. Αυτά τα έργα υποδομής όμως, προκαλούν ποικίλα περιβαλλοντικά προβλήματα (κυρίως στον εξωαστικό χώρο), όπως έχει αναφερθεί παραπάνω (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001, Ανδριώτης, 2005, Αραμπατζής, 2014).¹⁴

Εν κατακλείδι, είναι άξιο λόγου να τονιστεί πως μια σημαντική πίεση του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον είναι η σύγκρουση των χρήσεων γης. Η αυθαίρετη ή η μη προγραμματισμένη επέκταση των οικισμών επιφέρει συγκρούσεις μεταξύ δραστηριοτήτων και χρήσεων γης, όταν αυτές δεν είναι συμβατές μεταξύ τους. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα συχνά οι παραθεριστικές κατοικίες και τα τουριστικά καταλύματα διεισδύουν σε περιοχές ιχθυοκαλλιέργειών, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ανεπιθύμητες επιπτώσεις και για τον πρωτογενή τομέα και για τον τουρισμό (π.χ. απώλεια ή/και εγκατάλειψη παραγωγικών δραστηριοτήτων, αύξηση των τιμών γεωργικής γης, κλπ) (Inskoop, 1991, Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001, Jenkins and Lickorish, 2004, Schmitt et al., 2009, Αραμπατζής, 2014).

Παρατηρούμε πως ο μαζικός τουρισμός καταλήγει να υπονομεύει την ίδια την τουριστική δραστηριότητα της περιοχής και οι συνέπειες του στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον γίνονται η αιτία μείωσης των αφίξεων νέων τουριστών, αφήνοντας κατάλοιπα που διογκώνουν τα περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα του κάθε προορισμού.

Διαφορές Εναλλακτικού-Συμβατικού Τουρισμού

Μορφή Τουρισμού	Μαζικός	Εναλλακτικός
Τύπος Ταξιδιού	Ομαδικός	Ατομικός, Οικογενειακός, Φυλικός
Διάρκεια Ταξιδιού	Τουριστικό Πακέτο	Επιθυμία Τουριστών
Μέσα Μεταφοράς	Charters	Επιθυμία Τουριστών
Πρόγραμμα Ταξιδιού	Οργανώνεται από το γραφείο και δεν μπορεί να μεταβληθεί	Επιθυμία και βούληση των τουριστών και μεταβάλλεται από τους ίδιους.
Χαρακτήρας Ταξιδιού	Παθητικό και άνετο	Κουραστικό και Ενεργητικό
Προετοιμασία Ταξιδιού	Μικρή	Μεγάλη
Γνώση της γλώσσας του τουριστικού προορισμού	Δεν απαιτείται	Απαιτείται
Σκοπός Ταξιδιού	Παθητικός (ξεκούραση)	Ενεργητικός (Εμπειρίες – Γνώση)
Καταναλωτικές συνήθειες	Καλύτερα ψώνια	Αναμνηστικά, δώρα
Εντυπώσεις	Postcards	Φωτογραφίες, πίνακες
Αντιμετώπιση τοπικού πολιτισμού	Με περιέργεια	Με ενδιαφέρον
Επαφές με τον ντόπιο πληθυσμό	Απρόσωπες	Φυλικές, προσωπικές
Δαπάνη	Μικρή	Μεγάλη
Ψυχολογία Τουριστών	Ομαδική	Ατομική, ανεξάρτητη, ελεύθερη
Εμπειρίες	Ελάχιστες	Ζωηρές, πρωτόγνωρες
Ανέσεις	Πολλές	Λίγες

Πηγή: (Πετροπούλου, 2009)

“Ο συμβατικός τουρισμός παραμένει και θεωρείται η κύρια μορφή τουρισμού σε διεθνές επίπεδο. Παρόλα αυτά, στα τέλη της δεκαετίας του ‘70 άρχισε να αμφισβητείται, λόγω των αρνητικών επιπτώσεων που προξενεί στο φυσικό, κοινωνικό και δομημένο περιβάλλον πολλών περιοχών. Σαν αποτέλεσμα των επιπτώσεων αυτών ήταν η δημιουργία σοβαρών οικονομικών, κοινωνικών και κυρίως περιβαλλοντικών προβλημάτων. Έτσι, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού θεωρήθηκαν ως “η απάντηση” στα προβλήματα του μαζικού τουρισμού”.¹⁵

Ο μαζικός οργανωμένος τουρισμός και οι συνέπειες που δημιουργεί η ανάπτυξή του, τόσο σε οικονομικό, κοινωνικό και κυρίως περιβαλλοντικό επίπεδο, έχει επικριθεί από πολλούς

¹⁵ ΣΕΤΕ (2010): “ Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία/Κοινωνία και Προτάσεις για την Τουριστική Ανάπτυξη”, Μελέτη Εκπονηθείς για Λογαριασμό του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων”. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών.

σχολιαστές ως υπεύθυνος για την καταστροφή των τουριστικών περιοχών και των πολιτισμών τους, παρά τα βραχυπρόθεσμα έσοδα που προσφέρει (Ανδριώτης, 2003). εξαιτίας των αρνητικών αυτών επιπτώσεων των μαζικών αφίξεων, τις τελευταίες δεκαετίες έχει δημιουργηθεί η ανάγκη της αναζήτησης νέων προτύπων τουριστικής ανάπτυξης, έχοντας εκδηλωθεί αυξανόμενο ενδιαφέρον ως προς τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Όπως αναφέρει ο Fennell (1999), **η αναγκαιότητα της προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και η τάση απομάκρυνσης από τα μεγάλα αστικά κέντρα, οδήγησε σιγά σιγά στην εμφάνιση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.**

Αναλογιζόμενοι τη σχέση μαζικού-εναλλακτικού τουρισμού με βάση τις αρχές της αειφορίας, παρατηρούμε πως ο μαζικός είναι ο επικρατέστερος τύπος τουρισμού, που όμως εξακολουθεί να μην είναι βιώσιμος. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια σημειώνεται πρόοδος ως προς την εγκαθίδρυση του βιώσιμου τουρισμού, μέσο για τον οποίο αποτελεί ο εναλλακτικός. Στο μεγαλύτερο μέρος του συμβαδίζει με τις αρχές της αειφορίας.

Εμφάνιση Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, επιφέρουν λιγότερες αρνητικές συνέπειες στους προορισμούς υποδοχής τουριστών, δίχως να μειώνουν τα θετικά οικονομικά αποτελέσματα. Ενδεικτικά ο Fennell (1999) σημειώνει: **“οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δίνουν την ευκαιρία στις χώρες να εκμηδενίσουν τις εξωγενείς επιδράσεις, να αναπτύξουν τη δική τους υποδομή, ώστε να συμμετέχουν οι ίδιες στην ορθολογική ανάπτυξη τους και να κερδίσουν τη μάχη σε σημαντικά θέματα, αντί να τα παραχωρήσουν όλα σε ξένους επιχειρηματίες και ξένους θεσμικούς παράγοντες του τουριστικού χώρου”**.¹⁶ Οι νέες αυτές μορφές τουρισμού αντιτίθενται στις μέχρι τώρα παραδοσιακές μορφές μαζικής ανάπτυξης.

Όπως ήδη αναφέραμε, οι νέες μορφές τουρισμού έχουν σαν φιλοσοφία την ελαχιστοποίηση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιδράσεων, ενώ ταυτόχρονα στοχεύουν στη μεγιστοποίηση των θετικών επιδράσεων μέσω της ανάπτυξης νέων τουριστικών προορισμών, επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου, αναβάθμισης και διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος. Στη διεθνή βιβλιογραφία εμφανίζονται με διάφορες μορφές ή όρους όπως “πράσινος τουρισμός”, “υπεύθυνος τουρισμός”, “εκπαιδευτικός τουρισμός”, “θαλάσσιος τουρισμός”, “γεωλογικός τουρισμός”, “αγροτουρισμός”, “οικοτουρισμός” κλπ. Ωστόσο κοινός άξονας όλων είναι η προστασία του περιβάλλοντος, διαφύλαξη των οικοσυστημάτων και επίλυση του προβλήματος του εποχιακού τουρισμού.

Επιπλέον, ο βιώσιμος τουρισμός, σε αντίθεση με το συμβατικό, σύμφωνα με τον Toth (2002), “δύναται να καταστήσει δυνατή τη δημιουργία μιας ισορροπίας μεταξύ των κοινωνικών, περιβαλλοντικών, πολιτιστικών και οικονομικών συμφερόντων”¹⁷. Η έννοια του βιώσιμου τουρισμού, ως εκ τούτου, περιλαμβάνει τρεις διαστάσεις:

¹⁶ Fenell, A. D. (1999): “Ecotourism. An Introduction”. NY: Routledge.

¹⁷ Toth, R. (2002): “Exploring the Concepts Underlying Certification”. Ζημ Μ. Honey (Ed.), Ecotourism & Certification – Setting Standards in Practice (pp. 73-101). Washington-Covelo-London: Island Press.

- την προστασία του περιβάλλοντος
- την οικονομική αποτελεσματικότητα
- την κοινωνική δικαιοσύνη

Παρατηρούμε άρα, ότι ο βιώσιμος τουρισμός, απαιτεί την υιοθέτηση της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ αυτών των τριών διαστάσεων (κοινωνίας-οικονομίας-περιβάλλοντος), ώστε να υπάρξει μια μακροχρόνια βιωσιμότητα.¹⁸

Εν κατακλείδι, ο βιώσιμος τουρισμός οφείλει:

- Να μεγιστοποιεί την ωφέλεια του φυσικού περιβάλλοντος, που είναι σημαντικό για την ήπια τουριστική ανάπτυξη, διατηρώντας μέσω φυσικών μεθόδων τη φυσική κληρονομιά και τη βιοποικιλότητα της περιοχής.
- Να σέβεται την κοινωνική κληρονομιά και τη μοναδικότητα της περιοχής προορισμού, να συμβάλει στη διατήρηση των παραδόσεων, ηθών και εθίμων, όπως επίσης να κατανοεί και να δέχεται τη διαφορετική κουλτούρα κάθε τόπου που επεμβαίνει.
- Να υποστηρίζει μακροπρόθεσμες πολιτικές και οικονομικές δραστηριότητες, συμβάλλοντας στην καταπολέμηση της φτώχειας στις τοπικές κοινωνίες.

¹⁸ Krippendorf, J. (1982): "Towards New Tourism Policies - The Importance of Environmental and Sociocultural Factors".

Κεφ. 2 Βασικές Αρχές Εναλλακτικού-Βιώσιμου Τουρισμού

Παράμετροι Σχεδιασμού Εναλλακτικού Τουρισμού

Σύμφωνα με τον Fenell (1999), όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο εναλλακτικός-βιώσιμος τουρισμός χρησιμοποιείται σαν όρος για να υποδηλώσει την υιοθέτηση των αρχών της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, οδηγώντας στη διατήρηση όλων των πόρων με ταυτόχρονη κάλυψη των αναγκών και διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Αρχές της Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης

Πηγή: (Khan 1995, από Ανδριώτης 2000)

Οι βασικοί κανόνες που διέπουν το βιώσιμο τουρισμό, διατυπώθηκαν στη συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο της Βραζιλίας, το 1992 και οριστικοποιήθηκαν στο παγκόσμιο συνέδριο στη Λανθαρότε της Ισπανίας. Οι αρχές αυτές είναι οι ακόλουθες:

1. **Χρήση πόρων με τρόπο βιώσιμο.**
2. **Μείωση της Υπερκατανάλωσης και των Απορριμμάτων.**
3. **Διατήρηση της κληρονομιάς.**
4. **Ενσωμάτωση του Τουρισμού στον Προγραμματισμό.**
5. **Υποστήριξη των τοπικών κοινωνιών.**
6. **Συμμετοχή Ντόπιων Κατοίκων.**
7. **Αποδοχή των Συμβουλών των Παραγόντων και του Κοινού.**
8. **Εκπαίδευση Προσωπικού.**
9. **Ευθύνη Τουριστικού Μάρκετινγκ.**
10. **Διεξαγωγή Έρευνας.**

Καθορισμός περιορισμών βιώσιμης ανάπτυξης

Προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητα, καθίσταται απαραίτητο να τεθούν ορισμένοι περιορισμοί που **αφορούν την αντοχή και ανοχή του τόπου**, από τη δράση μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας.

Οι περιορισμοί αυτοί σχετίζονται με τη φέρουσα ικανότητα ενός τουριστικού προορισμού, ιδίως αν πρόκειται για εναλλακτικό τουριστικό προορισμό.

Το γενικό πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης διαμορφώνεται με βάση δώδεκα θεμελιώδεις αρχές.

1. **Αρχή της Δημόσιας Οικολογικής Τάξης:** Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί ευθύνη του κράτους και δεν αφήνεται στη λειτουργία της αγοράς.
2. **Αρχή της Βιωσιμότητας:** Διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου και απαγόρευση κάθε μείωσης ή υποβάθμισης.
3. **Αρχή της Φέρουσας Ικανότητας:** Διατήρηση της σταθερής κατάστασης των οικοσυστημάτων με ανάπτυξη που βρίσκεται κάτω από τα όρια της αντοχής τους.
4. **Αρχή της Υποχρεωτικής Αποκατάστασης Διαταραγμένων Οικοσυστημάτων:** Αποκατάσταση του απολεσθέντος φυσικού κεφαλαίου.
5. **Αρχή της Βιοποικιλότητας:** Διατήρηση της βιοποικιλότητας που θεωρείται κριτήριο και παράγοντας ευρωστίας των οικοσυστημάτων.
6. **Αρχή της Κοινής Φυσικής Κληρονομιάς:** Τα κοινά φυσικά αγαθά δεν επιτρέπεται να ιδιοποιηθούν και η κοινή χρήση τους να περιοριστεί ή να καταργηθεί.

7. Αρχή της Ήπιας Ανάπτυξης των Ευπαθών Οικοσυστημάτων: Στα ευπαθή οικοσυστήματα (δάση, ακτές, βουνά, μικρά νησιά, περιοχές φυσικού κάλους) επιτρέπεται “ήπια” ανάπτυξη που ορίζεται κατά περίπτωση, ώστε να μην επιβαρύνει υπέρμετρα το περιβάλλον.

8. Αρχή της Χωρονομίας: Επιβάλλεται ο συνολικός και χωροταξικός σχεδιασμός των οικοσυστημάτων, ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση της φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων.

9. Αρχή της Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Διατήρηση των σπουδαιότερων πολιτιστικών στοιχείων (μνημεία, αρχιτεκτονικά σύνολα, τόποι).

10. Αρχή του Βιώσιμου Αστικού Περιβάλλοντος: Διατήρηση της ποιότητας ζωής στις πόλεις και αναχαίτιση της ανάπτυξης μέγα-πόλεων.

11. Αρχή Προστασίας του Φυσικού Κάλλους: Διατήρηση και προστασία του τοπίου με παρεμβάσεις που δεν το αλλοιώνουν.

12. Αρχή της Οικολογικής Συνείδησης: Καθιέρωση της οικολογικής συνείδησης των πολιτών που είναι και οι προστάτες του περιβάλλοντος.

Σχέσεις με το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον

Ο εναλλακτικός τουρισμός βασίζεται στο δομημένο περιβάλλον ως πόρο που εξυπηρετεί και προσελκύει επισκέπτες, με απώτερο σκοπό τη συντήρηση, ανάδειξη και διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος μέσω της βιωσιμότητας, χρησιμοποιώντας κυρίως τοπικά φυσικά υλικά στη δόμηση, όπως και στις κατασκευαστικές τεχνικές. Για την πολιτική του τουρισμού, αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς η κάθε σχεδιαζόμενη δράση οφείλει να περιλαμβάνει παρεμβάσεις σε πολλαπλό επίπεδο, ώστε να μην επηρεάζεται αρνητικά κάποιος από τους άλλους παράγοντες (περιβαλλοντικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί, θεσμικοί, πολιτισμικοί, κ.α) που υπεισέρχονται και προκαλούν πιθανές επιπτώσεις.

Αιτία εμφάνισης του εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί η αναγκαιότητα προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και η τάση για απομάκρυνση από τα αστικά κέντρα, δίνοντας την ευκαιρία στις χώρες υποδοχής να εκμηδενίσουν τις εξωγενείς επιδράσεις του μαζικού τουρισμού και να συμμετέχουν οι ίδιες στην ορθολογική ανάπτυξή τους. Για το λόγο αυτό, οι υποδομές σχεδιάζονται με μεγάλη προσοχή και ακρίβεια, ύστερα από μελέτη, ώστε το αποτέλεσμα που προκύπτει να συμβαδίζει με τις ανάγκες του περιβάλλοντος, έχοντας αξιοποιήσει όλους τους τοπικούς βιώσιμους πόρους. Στη συνέχεια, για να υπάρξει διατήρηση της βιωσιμότητας, ο εναλλακτικός τουρισμός συνεργάζεται με τις έννοιες του κύκλου ζωής και της φέρουσας ικανότητας ενός προορισμού.

Κύκλος Ζωής ενός Τουριστικού Προορισμού

Η έννοια του κύκλου ζωής ενός προορισμού, απασχολεί την τουριστική βιβλιογραφία τα τελευταία 60 χρόνια. Εντοπίζονται λοιπόν, σύμφωνα με τον Gilbert (1939) τρία στάδια: της

ανακάλυψης (Exploration), της **ανάπτυξης** (Development) και αυτό της **παρακμής** (Decline). Στη συνέχεια ο Defert (1954), προτείνει ένα θεωρητικό πλαίσιο ανάπτυξης σύμφωνα με το οποίο ο τουριστικός προορισμός μπορεί να γεννηθεί, να μεγαλώσει και να πεθάνει, εισάγοντας όμως την πιθανότητα ένα θέρετρο να ξεφύγει απ' το στάδιο της παρακμής και μέσω της προσαρμογής στις νέες απαιτήσεις να πάρει μια **νέα πνοή ζωής - να αναζωογονηθεί - να εξελιχθεί**.

Συνεπώς, ζητούμενο για τη διατήρηση της διάρκειας και ποιοτικής διάστασης του κύκλου ζωής είναι η **επιδίωξη ενός εσωτερικού σχεδιασμού και μια ολοκληρωμένη διαχείριση**, προκειμένου ο συγκεκριμένος προορισμός να ανταποκριθεί στις διαχρονικές εναλλασσόμενες προκλήσεις της τουριστικής αγοράς και του τοπικού κυρίως περιβάλλοντος. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή λειτουργία του σχεδιασμού αυτού είναι να ληφθεί υπόψη η φέρουσα ικανότητα του προορισμού.

Φέρουσα Ικανότητα μιας Τουριστικής Περιοχής

Ως Φέρουσα Ικανότητα ορίζεται **“ο αριθμός των ειδών ή μονάδων ενός είδους που μπορούν να συντηρηθούν επ’ άπειρον από ένα οικοσύστημα δίχως αυτό να συμβάλλει στην υποβάθμιση του, με σκοπό να διατηρηθεί η ισορροπία στο μείζον σύστημα”** (Δημήτρης Προκοπίου, 2010, υποψήφιος διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πειραιώς).

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας, αρχικά στόχευε αμιγώς στην προστασία του περιβάλλοντος. Η ανάγκη όμως για μια πολυδιάστατη προσέγγιση, στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, οδήγησε στην ανάγκη για ανάπτυξη διαφορετικών προσεγγίσεων της φέρουσας ικανότητας μιας περιοχής που σύμφωνα με τον Swarbrooke (1999), διακρίνονται σε:

- **Φυσική Φέρουσα Ικανότητα,**
- **Περιβαλλοντική Φέρουσα Ικανότητα,**
- **Οικονομική Φέρουσα Ικανότητα,**
- **Κοινωνικο-πολιτισμική Φέρουσα Ικανότητα,**
- **Φέρουσα Ικανότητα Υποδομών.** 19

Καθεμιά από τις παραπάνω προσεγγίσεις ορίζει μια διαφορετική διάσταση στον καθορισμό ορίων στην τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου, εκφράζοντάς την σε όρους έντασης και χρήσης του χώρου, είτε σε σχέση με τον αριθμό τουριστών είτε με την ανάπτυξη των υποδομών για την εξυπηρέτηση του τουρισμού.

Κίνητρα Εναλλακτικού Τουρίστα

Συνοπτικά, τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εναλλακτικού τουρίστα είναι (Ανδριώτης, 2008):

- Προσπαθεί να επισκέπτεται μέρη που η ανάπτυξή τους είναι περιορισμένη,
- διεγείρεται από το αίσθημα της περιήγησης,
- προσπαθεί να αποφύγει τον “πολιτισμό” για κάποιο χρονικό διάστημα,

- επιχειρεί να δημιουργήσει κανάλια επικοινωνίας με το ντόπιο πληθυσμό,
- δεν απαιτεί εξεζητημένη τουριστική υποδομή,
- έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο,
- και συλλέγει περισσότερες πληροφορίες και εμπειρίες κατά τη διάρκεια του ταξιδιού.²⁰

Βασικές Αρχές Σχεδιασμού Οικοτουριστικών Μονάδων

Μια οικοκοινότητα βασίζεται συνήθως σε:

- «Πράσινο» κεφάλαιο υποδομής.
- Αυτόνομες κατοικίες για την ελαχιστοποίηση του οικολογικού ίχνους.
- Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- Μόνιμη καλλιέργεια (permaculture).
- Διάφορες μορφές υποστηρικτικής κοινότητας και κοινοτικών πρακτικών.
- Ο κεντρικός σκοπός πολλών οικοκοινοτήτων είναι να αποτελέσουν παράδειγμα βιώσιμου οικισμού, δηλαδή τα περισσότερα πράγματα που χρειάζονται να παράγονται εκεί επί μόνιμου βάσεως.
- Πολλαπλά κέντρα πρωτοβουλιών. (οι αποφάσεις δεν παίρνονται από ένα ή μερικά άτομα, αλλά δημοκρατικά, με συνελεύσεις που πραγματοποιούνται και όλοι μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα))²¹

Η οργάνωση μιας οικοκοινότητας στηρίζεται σε έναν ελάχιστο «κώδικα ηθικής» και το τελικό αποτέλεσμα έχει χαρακτηριστεί ως οικοαναρχισμός (ή οικολογική αναρχία):

- Αγορά από τα ίδια τα μέλη ώστε να ενισχυθεί η τοπική οικονομία.
- Τοπική παραγωγή και διάθεση του φαγητού.
- Περιορισμός της υπερκατανάλωσης αγαθών.
- Συναινετική λήψη αποφάσεων.
- Σεβασμός της διαφορετικότητας του κάθε ατόμου.

“Η οικοαναρχία αποτελεί συγχρόνως κλάδο του σύγχρονου αναρχισμού και τάση του οικολογικού κινήματος”.(Robert Gilman, 1991)

²⁰ Ανδριώτης Κων/νος, “Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός”, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα, 2008

²¹ Κομίλης, Π., “Οικοτουρισμός :Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης”, Προπομπός: Αθήνα, 2001

Τέλος, σύμφωνα με τις βασικές αρχές, οι οικοτουριστικές μονάδες ως φορείς προστασίας του περιβάλλοντος, οφείλουν να ελέγχουν την τουριστική ανάπτυξη και το πλήθος των επισκεπτών, ώστε να μην υπερβαίνουν τα όρια της βιωσιμότητας σχετικά με τη φέρουσα ικανότητα κάθε προορισμού.

Υπάρχουσες μονάδες Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό

Παρακάτω παρουσιάζουμε ορισμένα χαρακτηριστικά **παραδείγματα** οικοτουριστικών καταλυμάτων που **διατηρούν τα βασικά χαρακτηριστικά** των αρχών του οικοτουρισμού που αναπτύχθηκαν στα παραπάνω κεφάλαια **ούτως ώστε να προσδιοριστούν οι τρόποι υλοποίησης των βασικών θεωρητικών αρχών του οικοτουρισμού.**

Οι προορισμοί που αναφέρονται σαν παραδείγματα οικοτουρισμού και εναλλακτικού τουρισμού παρακάτω, βρίσκονται είτε σε νησιά είτε στην ηπειρωτική Ελλάδα μακριά από αστικά κέντρα, διότι αποτελούνται από μικρής κλίμακας κατασκευές και συνήθως τοποθετούνται σε περιοχές φυσικού κάλλους που είτε καλλιεργείται η γη είτε αναπτύσσονται άλλου είδους υπαίθριες δραστηριότητες, που σημαίνει ότι δεν δύναται να αναπτυχθεί οικοτουρισμός και εναλλακτικός τουρισμός σε μεγάλες πόλεις, όπως για παράδειγμα στην Αθηνά. Πιο συγκεκριμένα, οι προορισμοί στους οποίους είναι υποανάπτυκτος ο μαζικός τουρισμός, είναι ιδανικοί για να αναπτυχθεί ο εναλλακτικός-βιώσιμος τουρισμός.

• Τρίστομο	: παλαιός οικισμός σε μορφή ερειπίων που αποκαταστάθηκε με φυσικά υλικά και λειτουργεί με τρόπο βιώσιμο
• Ζαρός	: πέτρινος οικισμός με παραδοσιακή επίπλωση και διακόσμηση για εναλλακτικές διακοπές σε βουνό της Κρήτης
• Πύργοι Μάνης	: ιστορικό παραδοσιακό οχυρό που αποκαταστάθηκε και χρησιμοποιείται σήμερα για τον τουριστικό τομέα
• Οικοχωριό Σκάλα	: διαμονή σε κατασκευές από φυσική δόμηση με υλικά της περιοχής (αχυροπηλός), αυτάρκεια σε βιολογικά προϊόντα παραγωγής της κοινότητας, κάλυψη αρκετών ενεργειακών αναγκών με τρόπο βιώσιμο
• Τελέθριον	: ιδιαιτερότητα στις κατασκευές (μογγολικά yurt), ενδιαφέρουσες δραστηριότητες σε περιοχή φυσικού κάλλους
• Kibbutz Lotan	: διαμονή σε γαιοδετικούς θόλους από αχυρόμπαλες και πηλό σαν υλικά της ερήμου, εξαιρετη οργάνωση οικοκοινότητας και τρόπος διάδοσης του εναλλακτικού τουρισμού
• Γαύδος	: ιδιαίτερο φυσικό κάλλος, προορισμός με ήπια τουριστική ανάπτυξη, μεγάλος αριθμό επισκεπτών, αρκετές προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης

Αξίζει να σημειωθεί πως σε κάθε περίπτωση οικοτουρισμού, οι ενέργειες, οι δραστηριότητες, οι οικισμοί και ο τρόπος λειτουργίας τους, δεν είναι αποτέλεσμα μονάχα του κλίματος, της γεωμορφολογίας και των υλικών της περιοχής, αλλά σημαντικό ρόλο λαμβάνουν οι συνήθειες του τόπου, οι παραδόσεις και η πολιτιστική κληρονομιά.

Τρίστομο-Κάρπαθος

Illustration 2: <https://www.humanstories.gr/mia-iliachtida-enallaktikou-tourismou-fotizi-to-tristomo-karpathou/>

- Παραθαλάσσιος οικισμός, Κάρπαθος
- ίδρυση 2014
- δυνατότητα φιλοξενίας 15-20 ατόμων
- δυνατότητα ενασχόλησης με αγροτικές δραστηριότητες
- βασικά υλικά δόμησης: πέτρα, ξύλο
- έκταση περίπου 2 στρεμμάτων

Illustration 3: 3-4-5 Activities – Ilihtida Project, Tristomo, Karpathos. Welcome!

Πέτρινος Εναλλακτικός Τουριστικός Προορισμός στο χωριό Ζαρός στην Κρήτη

Μέσα στον ελαιώνα έχουν αναπτυχθεί ξενώνες στους οποίους η αρχιτεκτονική έχει ακολουθήσει την παραδοσιακή τεχνική και είναι πλήρως εναρμονισμένη με το φυσικό περιβάλλον.

- Ορεινός οικισμός,
- ίδρυση 2013,
- βασικά υλικά δόμησης: πέτρα και ξύλο
- Ο κάθε ξενώνας αποτελείται από ένα στούντιο 32 τετραγωνικών με διπλό κρεβάτι, καναπέ που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κρεβάτι, μικρή κουζίνα, μπάνιο με μπανιέρα και υδρομασάζ.
- Δύναται να φιλοξενήσει από ένα έως και τρία άτομα ο κάθε ξενώνας, περίπου 50 άτομα.
- Τα έπιπλα είναι από ξύλο και η διακόσμηση γενικά διατηρείται παραδοσιακή.
- Το διαμέρισμα διαθέτει, ακόμη, ενεργειακό τζάκι και προσφέρει απόλυτη ηρεμία και ιδιωτικότητα.
- Τέλος, τα διαμερίσματα συνοδεύονται από εξωτερικό ιδιωτικό χώρο για ενατένηση της φύσης γύρω και δυνατότητα διεκπεραίωσης δραστηριοτήτων όπως διάβασμα ενός

βιβλίου, ουσιαστική συζήτηση και άλλα που μπορεί να απολαύσει κανείς στον καθαρό αέρα, όντας σε άμεση επαφή με τη φύση.

Illustration 4: 6,7,8,9 Παραδοσιακοί ξενώνες Ελαιώνας στον Ζαρό Κρήτης

Οι πύργοι της Μάνης στον οικισμό Βάθεια

Οι πύργοι της Μάνης αποτελούν ιδιότυπη στην Ελλάδα κατηγορία λαϊκών αρχιτεκτονικών κτισμάτων. Ο λόγος ύπαρξής τους δικαιολογείται από την ανάγκη της απόκρουσης των πειρατών, των Τούρκων, άλλων εισβολέων, αλλά και από το ίδιο το σύστημα πατριαρχίας που επικρατούσε στην περιοχή. **Αξίζει να τονίσουμε ότι πρόκειται για ανοικοδόμηση ήδη υπαρχόντων παραδοσιακών κτισμάτων και όχι εκ νέου δόμηση.** Κατασκευαστικά, τα πυργόσπιτα της Μάνης:

- είναι οργανωμένα σε ορεινή περιοχή,
- είναι πέτρινα κτίσματα που το ύψος τους φτάνει τα 20 μέτρα και περιλαμβάνουν τέσσερις με πέντε ορόφους,
- έχουν πάχος τοίχου που ξεπερνούσε το ένα μέτρο στη βάση, ενώ ψηλότερα έφτανε στους πενήντα πόντους,
- φιλοξενούν συνήθως μια οικογένεια το καθένα, έχουν όμως τη δυνατότητα για στέγαση περισσότερων ατόμων (συγγενείς που έμεναν με την οικογένεια)
- χαρακτηριστικό τους αποτελούν τα πολύ μικρά ανοίγματα για παράθυρα και χαμηλές πόρτες (για λόγους ασφαλείας αλλά και στατικότητας)

Τα κτίσματα αυτά χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερου τύπου κοινωνικής οργάνωσης, απτά ίχνη σκληρής ζωής σε άγριο τόπο, αλλά και αποτυπώματα ενός βίαιου τρόπου επιβίωσης.
(Γιώργος Πίπτας)

1illustration 5 Καρδαμύλη, Μεσσηνιακή Μάνη - αθηνόγραμμα travel

Οικοχωριό Σκάλα, βρίσκεται στα ΝΑ του Νομού Θεσσαλονίκης, κοντά στο φαράγγι της Σκάλας, σε προστατευόμενη περιοχή υψηλής φυσικής αξίας, ίδρυση 2004.

Illustration 6 εικ. 16-21 Ποιοι είμαστε, Οικοχωριό Σκάλα

- Σχετικά με το νερό, γίνεται τροφοδότηση από φυσικές τοπικές πηγές, συλλογή βρόχινου νερού σε δεξαμενές και ταυτόχρονα προσπάθεια για αξιοποίηση του νερού με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, “κλείνοντας” τους κύκλους του.
- Κατασκευές από υλικά φιλικά προς το περιβάλλον, ελάχιστες ενεργειακές ανάγκες και υγιεινές συνθήκες διαβίωσης μέσω της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής.
- Πρόσφατη εγκατάσταση συσκευής για την παραγωγή βιοαερίου (εφαρμογές παλαιών και νέων τεχνολογιών για την παραγωγή ήπιων μορφών ενέργειας).
- Παραγωγή και αυτάρκεια σε βιολογικά προϊόντα που χρησιμοποιούνται στις κοινόχρηστες κουζίνες της κοινότητας.

The Telethrion Project – “Free and Real”

Illustration 7: εικ. 22-29 The Telaithrion Project | a Free and *Real* Design

- Το Τελέθριον βρίσκεται σε βουνό στη Εύβοια, σε υψόμετρο 970 μέτρων. Η ευρύτερη περιοχή είναι ενταγμένη στο Δίκτυο για τη Φύση 2000 και η κοινότητα περιβάλλεται από πυκνόφυτα δάση με μεγάλη ποικιλία δέντρων, ρεματιές, φαράγγια και μικρούς καταρράκτες

Illustration 8: εικ. 22-29 The Telaithrion Project | a Free and *Real* Design

- έχει ήδη κατασκευαστεί ένα μεγάλο κεντρικό Yurt και σκοπός είναι να δημιουργηθούν μικρά οικιστικά σύνολα αποτελούμενα από 6 μικρά Yurt και ένα μεγάλο κεντρικό στη μέση, ως χώρος κοινής πρόσβασης.

Illustration 9: εικ. 22-29 The Telaithrion Project | a Free and Real Design

Illustration 10: 30-38 Kibbutz Lotan - Center for Creative Ecology

Το Yurt είναι μια παραδοσιακή σκηνή των νομάδων της Μογγολίας που χρησιμοποιείται εδώ και αιώνες, κατασκευασμένο από ξύλινο σκελετό ή σκελετό από λυγαριά (ένα ελαστικό είδος θάμνου), ντυμένο με μόνωση από μαλλί και εξωτερικό καμβά. Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να αναφέρουμε τη σχέση με το φυσικό περιβάλλον, το είδος ευλίγιστου ξύλινου σκελετού που συναντάται στην περιοχή, ως στοιχείο που χρησιμοποιείται για τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς

και τη μορφολογία της κατασκευής που επιλέχθηκε κυρίως λόγο κλίματος και μεγάλου υψόμετρου.

Ενδείκνυται για εγκαταστάσεις κάμπινγκ, για κατοικία σε οικοκοινότητα και για εξοχική ή μόνιμη κατοικία.

Kibbutz lotan

Illustration 4: 30-38 Kibbutz Lotan - Center for Creative Ecology

Το Kibbutz Lotan, (Kibbutz: κοινότητα με συλλογική ιδιοκτησία). Σαν κοινότητα δημιουργήθηκε το 1983 στο νότιο τμήμα της ερήμου Arava, 55 χιλιόμετρα βόρεια της πόλης Eilat. Πιο συγκεκριμένα,

- Κοινότητα ανεπτυγμένη στην έρημο
- ο πληθυσμός κυμαίνεται περίπου 160 άτομα, 55 ενήλικες με 60 παιδιά, ενώ διατίθεται χώρος για 30 ενοικιαστές (τουρίστες) και εθελοντές(ο αντικειμενικός αριθμός των 150 ατόμων έχει οριστεί για τις οικοκοινότητες ως λογικός για τη βιωσιμότητα)
- σαν κατοικίες χρησιμοποιούνται γαιωδικοί θόλοι
- βασικά υλικά κατασκευής είναι οι αχυρόμπαλες και η λάσπη από μείγμα πηλού (θερμική μόνωση, σταθερές θερμοκρασίες).
- Κύρια πηγή εσόδων αποτελεί ένα γαλακτοκομείο, γεωργικές και τουριστικές δραστηριότητες.

Illustration 9: 30-38 Kibbutz Lotan - Center for Creative Ecology

Το Κέντρο δημιουργικής οικολογίας (CfCE, Center of Creative Ecology), το οποίο ιδρύθηκε το 1997, αναπτύχθηκε από την αυξανόμενη επιθυμία του Kibbutz Lotan **να μειώσει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και να υιοθετήσει έναν πιο βιώσιμο τρόπο ζωής. Εστιάζει:**

- στην ποιοτική, βιωματική και πρακτική εκπαίδευση
- στην τοπική παραγωγή βιολογικών τροφίμων,
- στις οικολογικές μεθόδους δόμησης,
- στις κατάλληλες τεχνολογίες,
- στη διαχείριση των αποβλήτων, με χρήση δεξαμενής παραγωγής βιοαερίου,
- στην ενεργειακή αξιολόγηση των κτηρίων από φυσική δόμηση,
- στην εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων για την παραγωγή ενέργειας.
- **στον σχεδιασμό της permaculture (μόνιμη καλλιέργεια ταυτόχρονα σημαίνει και μόνιμος πολιτισμός, αγγλ: *permaculture* και στην ανθεκτικότητα της κοινότητας που εμπνέει, ενθαρρύνει και ενδυναμώνει τους ανθρώπους να οικοδομήσουν μια βιώσιμη κοινότητα και να αναλάβουν δημιουργική δράση για θετική αλλαγή προς την κοινωνική και την περιβαλλοντική δικαιοσύνη.**

Πρωτοποριακές οικοτουριστικές δραστηριότητες

1. Οργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων

2. Σεμινάρια κατάρτισης βασικών γνώσεων για την οικοδόμηση βιώσιμων έργων

Υπάρχει ακόμα, πρόγραμμα πρακτικής άσκησης τεσσάρων εβδομάδων με χειροκίνητη βιώσιμη μηχανική, σχεδιασμό συστημάτων και συνεταιρισμό, όπου μεταδίδονται γνώσεις για το σχεδιασμό, την οικοδόμηση και τη λειτουργία βιώσιμων έργων, συνδυάζοντας παράλληλα οικολογικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές πτυχές σε ένα ενιαίο σύνολο.

Η CfCE κέρδισε το βραβείο Shield του Υπουργείου Περιβάλλοντος του Ισραήλ το 2000 για το έργο της στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και βοήθησε την Kibbutz Lotan να λάβει το βραβείο για την Ecovillage Excellence το 2006 από το Παγκόσμιο Δίκτυο Ecovillage για εργασίες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, διαχείρισης των αποβλήτων και οικολογικής δόμησης

Σύγκριση Παραδειγμάτων

	Τοποθεσία	Έκταση	Πληθυσμός	Υλικά Δόμησης	Ενεργειακά	Δραστηριότητες
Τρίστομο	Παραθαλάσσιος οικισμός, Κάρπαθος	2 στρ.	15-20 άτομα	Πέτρα, ξύλο	Βιοκλιματική σχεδίαση με φυσικά υλικά, εξωτερική εστία	Ενασχόληση με γεωργικές καλλιέργειες, απόλαυση του φυσικού τοπίου
Ζαρός	Ορεινός οικισμός, Ηράκλειο Κρήτης	Περίπου 20 στρ.	50 άτομα	Πέτρα, ξύλο, μέταλλο	Ενεργειακό τζάκι	Περίπατος στη φύση, απόλαυση του τοπίου
Πύργοι Μάνης	Ορεινός οικισμός, Βάθεια Μάνης	15-20 στρ.	40-50 άτομα	Πέτρα	Μεγάλο πάχος τοίχου	Περίπατος στη φύση, απόλαυση του τοπίου

Οικοχωριό Σκάλα	Ημιορεινή οικοκοινότητα, δίπλα σε φαράγγι, Θεσσαλονίκη	10 στρ.	Δυνατότητα διαμονής 50-60 ατόμων	Αχυρό-μπαλες, πηλό, αχυρο-πηλό	Βιοκλιματική σχεδίαση κατοικιών, παραγωγή βιολογικών προϊόντων, συσκευή παραγωγής βιοαερίου, συλλογή βρόχινου νερού	Κατασκευές από φυσικά υλικά, ενασχόληση με ενεργειακές πηγές, βιολογικές καλλιέργειες τροφίμων
Τελέθριον	Ορεινή οικοκοινότητα, Εύβοια	Οροπέδιο περίπου 10 στρ.	Δύναται μέχρι στιγμής να φιλοξενήσει 30-40 άτομα	Ξύλο, μαλλί για μόνωση	Βιοκλιματική σχεδίαση οικισμών	Yoga, yurt
Kibbutz Lotan	Οικοκοινότητα στην έρημο, βόρεια της πόλης Eilat	Αρκετά μεγάλη έκταση στην έρημο. Περίπου 25 στρ.	160 μόνιμοι, δυνατότητα φιλοξενίας 30 εθελοντών για εργασίες στην κοινότητα	Αχυρό-μπαλες, λάσπη, πηλό, πέτρα, ανακυκλώσιμα υλικά	Ενεργειακοί οικισμοί, χρήση δεξαμενής παραγωγής βιοαερίου, φωτοβολταϊκά συστήματα	ενεργειακή αξιολόγηση των κτηρίων, γεωργική καλλιέργεια τροφίμων, εθελοντισμός
Γαύδος	Είδος παραθαλάσσιας-δασικής οικοκοινότητας	10-12 στρ.	80-100 μόνιμοι κάτοικοι, χιλιάδες επισκέπτες και εναλλακτικοί ταξιδιώτες	Πέτρα, ξύλο, άργυλο, φύκια, άμμο, πευκο-βελόνες	Δεματοποίηση ανακυκλώσιμων απορριμμάτων	Πεζοπορίες, περίπατος στη φύση, απόλαυση του τοπίου, αλιεία, εθελοντικά σεμινάρια ψυχικής ηρεμίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Περίπτωση της Γαύδου-Υφιστάμενη Κατάσταση

Επιλογή Εναλλακτικού Προορισμού

Η Γαύδος έχει χαρακτηριστεί ως περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Αποτελεί ένα ερημικό νησί που δεν το αγγίζει η ηχορύπανση και η φωτορύπανση των πόλεων, ώστε να μπορεί κανείς να αφουγγραστεί τη φύση να απολαύσει τον περίπατο στο νησί που είναι στην ουσία ένα μεγάλο δάσος με τον αιωνόβιο και ιερό κέδρο να πρωταγωνιστεί στην χλωρίδα, απολαμβάνοντας τον καθαρό αέρα, το οξυγόνο και την ελευθεριακή κουλτούρα των κατοίκων. Η ηρεμία στο νησί που προσφέρει το νησί, η ποιότητα του ύπνου σε συνδυασμό με την καθαρότητα και ομορφιά του τοπίου, και εδώ αξίζει να αναφερθεί η ενέργεια που προσφέρει το μέρος. Βασικά χαρακτηριστικά του νησιού αποτελούν:

- το φυσικό κάλλος,
- η αρκετά ήπια ανάπτυξη (ανάγκη για καλύτερη διαχείριση)
- οι περιορισμένοι μόνιμοι κάτοικοι,
- η ανεξέλεγκτη εποχιακή επισκεψιμότητα,
- οι δυνατότητες ανάπτυξης βιώσιμων δραστηριοτήτων,
- η ποιοτική επισκεψιμότητα καθόλη τη διάρκεια του χρόνου,
- η ηρεμία, έμπνευση, θεραπεία και επαφή με τη φύση.

Ιστορία νήσου

“Η Γαύδος και Γαυδοπούλα (μικρό νησί ΒΔ της Γαύδου), άρχισαν να αναδύονται περίπου 145 εκατομμύρια χρόνια πριν. Μόνο κάποιοι ορεινοί οικισμοί στα νότια και δυτικά (όπου σήμερα βρίσκουμε τα χωριά Άμπελος, Καστρί και Βασιανά) ήταν τότε έξω από την επιφάνεια της θάλασσας. Βρίσκουμε ακόμη απολιθώματα κοχυλιών που χρονολογούνται περίπου 10 εκατομμύρια χρόνια και μαρτυρούν την ύπαρξη κοραλλιογενών υφάλων πριν από την τελική δημιουργία του νησιού.

Έχει περιφέρεια περίπου 18 μίλια και σχήμα τριγωνικό. Επιπλέον, **βρίσκεται στο κυριότερο πέρασμα επικοινωνίας και εμπορίου μεταξύ ανατολικής, δυτικής μεσογείου και Αιγύπτου**. “Ενδείξεις μαρτυρούν πως η Γαύδος εμφανίζεται στην ιστορία από τη **νεολιθική εποχή**. Ο πρωτομινωικός οικισμός στη θέση Κέραμος της Γαυδοπούλας, τα διάφορα **ευρήματα** στο νησί της Γαύδου, **όπως κεραμικά θραύσματα, λαξευτοί τάφοι στο βορειοανατολικό σημείο του νησιού, κάποιο τμήμα από γλυπτό λίθινο λιοντάρι που χρονολογείται τον 4^ο πχ αιώνα**, δείχνουν πως η ζωή στο νησί ήταν συνεχώς δραστήρια. Από τον **7^ο αιώνα** που άρχισε η σκοτεινή περίοδος για την Κρήτη, οι θαλάσσιοι εμπορικοί δρόμοι εξαρθρώνονται από επιδρομές και πειρατείες. Η Γαύδος τότε **εξαφανίζεται από τη ροή της ιστορίας μέχρι το 16^ο αιώνα** στην περίοδο της **Ενετοκρατίας**. Τότε άνθισε ξανά το εμπόριο στη Μεσόγειο και η Αίγυπτος με τη Συρία έγιναν μεγάλες εισοδοί για το εμπόριο που ερχόταν από την ανατολή. Γίνεται λοιπόν η Γαύδος διαμετακομιστικός σταθμός, αφού αναπτύχθηκαν ξανά οι θαλάσσιες συγκοινωνίες στο κρητικό και λιβυκό πέλαγος, προμηθευόμενοι κυρίως κρασί από την Κρήτη. Ο πληθυσμός της Γαύδου ήταν περιορισμένος, διότι η πειρατεία εμπόδιζε την κατοίκησή της”. (Γιαννογκώνας Βασίλης, 1973)

Περιβαλλοντικές συνθήκες και φυσικό περιβάλλον

Κλίμα

Το νησί της Γαύδου επηρεάζεται από ένα μεσογειακό κλίμα που χαρακτηρίζεται από πολύ ζεστά και ξηρά καλοκαίρια (επιρροή από Σαχάρα) και τους ήπιους χειμώνες που συνοδεύονται από δυνατούς ανέμους και έντονες βροχές (επιρροή του Ατλαντικού). Οι χειμερινές θερμοκρασίες κυμαίνονται μεταξύ 5 και 15 ° C και πέφτουν σπάνια κάτω από τους 30 ° C το καλοκαίρι.

Η Γαύδος είναι προστατευμένη από την οροσειρά των Λευκών Ορέων που δημιουργεί ένα ισχυρό φράγμα στο βορρά.

Γεωμορφολογία

Η Γαύδος βρίσκεται 26 ναυτικά μίλια νότια του δήμου Σφακίων και αποτελεί το νοτιότερο άκρο της Ευρώπης. Η γενική εμφάνιση του νησιού από μακριά είναι επίπεδη, δεν εμφανίζεται δηλαδή μεγάλο ύψωμα σε σύγκριση με την Κρήτη. Οι πλαγιές της, αποτελούνται από λευκούς βράχους που σχηματίζουν γκρεμούς προς τις βόρειες και τις ανατολικές ακτές. Στο βόρειο τμήμα του νησιού το έδαφος καλύπτεται από αμμώδεις λόφους και δάση, περιοχές οι οποίες κρίνονται, σύμφωνα με την εμπειρία των χρόνων, κατάλληλες για άνθηση οικοκοινοτήτων και ελεύθερης κατασκήνωσης. Οι νότιες ακτές του νησιού είναι κάθετες και υψηλές, ενώ σχηματίζουν συνεχείς γκρεμούς. Το ανάγλυφο της Γαύδου αυξάνεται από τα βορειοανατολικά προς τα νοτιοδυτικά και φθάνει σε ένα μέγιστο υψόμετρο 386 μέτρων. Η υψηλότερη κορυφή του νησιού βρίσκεται πάνω από αυτούς τους γκρεμούς και βαθμιαία κλίνει προς τη βόρεια ακτή, η οποία είναι χαμηλή και βραχώδης. Η ροή των ποταμών προς αυτή την κατεύθυνση έχει αυλακώσει την επιφάνεια του νησιού με παράλληλες και βαθιές χαράδρες που οδηγούν προς την κατεύθυνση της κατωφέρειας ή της κλίσης των στρωμάτων. Σε αρκετά σημεία του νησιού, βόρεια, δυτικά και νότια οι βράχοι αποτελούνται από ασύμφωνες επιστρώσεις γαλαζοπράσινων αργιλικών σχιστόλιθων, που συναντάμε συχνά και στην Κρήτη.

Υφιστάμενη Κατάσταση Τουρισμού στη Γαύδο

Η Γαύδος αποτελεί διεθνή προορισμό εναλλακτικών ταξιδιωτών. Η έντονη επισκεψιμότητα παρατηρείται τους καλοκαιρινούς και φθινοπωρινούς μήνες, με συνέπεια οι επισκέπτες να διαμένουν στα περιορισμένα ενοικιαζόμενα δωμάτια ή να επιλέγουν τη λύση της κατασκήνωσης.

Εστιάζοντας την προσοχή μας στο νησί της Γαύδου, είναι ένας προορισμός που έχει υποστεί αρκετά ήπια τουριστική ανάπτυξη. Δεν διαθέτει μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, παρά μονάχα κάποια μικρά ενοικιαζόμενα δωμάτια που δίνουν τη δυνατότητα διανυκτέρευσης σε τέσσερις από τους επτά οικισμούς του νησιού. Η άλλη περίπτωση, σε ότι αφορά τον τρόπο διακοπών στη Γαύδο, είναι η ελεύθερη κατασκήνωση στα παραλιακά μέτωπα.

Σε όλες τις περιπτώσεις, **αναλογιζόμενοι τις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης**, δεν τίθεται ζήτημα για υπερκαταναλωτική κουλτούρα, προσφέρονται τα απολύτως απαραίτητα και το ποσοστό των απορριμάτων δεν ξεπέρασε ποτέ κάποιο λογικό όριο ώστε να δημιουργηθεί ανησυχία. Ο τουρισμός στο νησί γίνεται όλο και πιο ποιοτικός, ενώ μοιράζεται καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, με έντονη επισκεψιμότητα τα καλοκαίρια. Επιπλέον, η διατήρηση και προώθηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, πράγμα το οποίο αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο και ανθεκτική βάση για τον βιώσιμο τουρισμό. Η ενεργός συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων και κοινοτήτων στον κλάδο του τουρισμού, καθώς και η αμφίπλευρη επιθυμία για ανάπτυξη σχέσεων και επικοινωνία λειτουργεί προς όφελός τους, αλλά και του περιβάλλοντος, όπως επίσης βελτιώνει την ποιότητα ζωής της τουριστικής εμπειρίας.

Στη συνέχεια, **σύμφωνα με τους περιορισμούς της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης**, υφίσταται η αρχή της ήπιας ανάπτυξης των ευπαθών οικοσυστημάτων όπως δάση, ακτές, μικρά νησιά και γενικά περιοχές φυσικού κάλλους, σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην επιβαρύνεται υπέρμετρα το περιβάλλον. Μπορούμε να πούμε πως στη Γαύδο είναι ανεπτυγμένος σε ένα βαθμό ο οικοτουρισμός ή αλλιώς φυσιολατρικός τουρισμός, ο οποίος αναπτύσσεται σε οικολογικά αξιόλογες περιοχές και ως επί το πλείστον περιοχές θεσμοθετημένης περιβαλλοντικής προστασίας, όπως περιοχές Natura, με ασχολίες παρατήρησης και διαφύλαξης του οικοσυστήματος και στόχο τη διατήρηση και ανάπτυξη του φυσικού περιβάλλοντος.

Επιπρόσθετα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι εναλλακτικοί τουρίστες δεν ταξιδεύουν απλά για να αποπέμψουν τη ρουτίνα της καθημερινής τους ζωής, αλλά αποσκοπούν στη δική τους πνευματική καλλιέργεια και ισορροπία. Λόγω της δυσαρέσκειάς τους από την εμπορευματοποίηση που χαρακτηρίζει τους οργανωμένους τουριστικούς προορισμούς, αντιδρούν και αναζητούν προορισμούς με πιο αυθεντικές κοινωνίες και τόπους.

Σύμφωνα με τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα, η Γαύδος αποτελεί ένα μέρος που η ανάπτυξή του είναι περιορισμένη, δεν προσφέρονται εξεζητημένες τουριστικές υποδομές, αποτελεί μέρος που “ο πολιτισμός” φαντάζει κάτι μακρινό, είναι έντονο το αίσθημα για περιήγηση, εσωτερική αναζήτηση και ουσιαστική επικοινωνία, ενώ προσελκύει άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, τα οποία συλλέγουν πληροφορίες και εμπειρίες κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Η καλή διάθεση για επικοινωνία από την πλευρά των ντόπιων κατοίκων, αλλά και των επισκεπτών, η από κοινού κατανόηση, εκτίμηση και απόλαυση ενός τοπίου που προσδίδει αρμονία, ηρεμία και έμπνευση αποτελεί ένα σημάδι πως υπάρχει πραγματικά ενδιαφέρον για το νησί.

Σχεδιασμός Κτιρίων σχεδόν Μηδενικής Κατανάλωσης στη Γαύδο

Illustration 5: 39-44 Claire Oiry, “to spiti tou pappou”, juin 2016

Illustration 12: 39-44 Claire Oiry, “to spiti tou pappou”, juin 2016

Illustration 12: 39-44 Claire Oiry, "to spiti tou pappou", juin 2016

Στη Γαύδο υπάρχουν πολλές περιπτώσεις ατόμων που έχουν επισκεφθεί το νησί και λόγω του φυσικού κάλλους και της ηρεμίας που εκπέμπει το μέρος έχουν εγκατασταθεί μόνιμα εκεί ή μένουν για μερικούς μήνες. Έχουν επιλέξει λοιπόν να μένουν είτε σε έναν από τους επτά οικισμούς που υφίστανται σήμερα στο νησί, είτε σε δασικές περιοχές κοντά στις ακτές. Παρόλα αυτά, δεν έχει δημιουργηθεί κάποιου είδους οργανωμένης κοινότητας με αποτέλεσμα να προκαλούνται συχνά κοινωνικοπολιτικές διαμάχες. Παρατηρούμε άρα, πως δεν έχει αναπτυχθεί στη Γαύδο ο οικοτουρισμός, ενώ είναι ένας μέρος αρκετά ευνοημένο από φυσική ομορφιά και έχει υποστεί ως τώρα ήπιες μορφές ανάπτυξης. Δεν θα ταίριαζε άλλωστε και σύμφωνα με τη φέρουσα ικανότητα του νησιού κάποια εγκατάσταση μεγάλης κλίμακας.

Illustration 12: 45-50 Claire Oiry, "to spiti tou pappou", juin 2016

Illustration 6: 45-50 Claire Oiry, “to spiti tou pappou”, juin 2016

Συνεχίζοντας, η Γαύδος είναι ένα μέρος με ήπια οικοδομική ανάπτυξη όπου **δεν κατασκευάζονται συχνά νέα κτίσματα, μπορεί όμως τα υφιστάμενα να δέχονται αποκατάσταση ή επέκταση** και αυτό γίνεται κατά βάση με υλικά που υπάρχουν στο νησί όπως ξύλο, πέτρα, άργιλο και ακολουθώντας την παραδοσιακή τοπική αρχιτεκτονική, όπως για παράδειγμα τη χρήση των πεύκων ή παλαιά δοκάρια και υποστυλώματα κέδρων που ευδοκιμούν στα δάση. Αυτό βέβαια εμπεριέχει θετικά και αρνητικά στοιχεία, αφού ο κέδρος είναι πολύ σκληρό και ανθεκτικό σαν υλικό (για τη στατικότητα μιας κατασκευής), παρά ταύτα είναι δεδομένο πως αναπτύσσεται σαν είδος πάρα πολύ αργά και έχει τεθεί στα είδη υπό προστασία. Οφείλει λοιπόν, να λαμβάνεται υπόψη η ποσότητα που “αξιοποιείται” σε σχέση με αυτήν που προσπαθεί να αναπτυχθεί. Σχετικά με τον βιοκλιματικό σχεδιασμό και τη φυσική δόμηση δύναται να συναντήσουμε στοιχεία στις κατοικίες του νησιού όπως οι πέτρινοι τοίχοι, τα μικρά ανοίγματα στο βορρά, η κύρια όψη της οικίας που συνήθως είναι τοποθετημένη στο νότο ή την ανατολή, ώστε να αποφεύγονται οι δυνατοί βόρειοι και δυτικοί άνεμοι. Επιπρόσθετα, σχετικά με την κατανάλωση ενέργειας, ένα κοινό στοιχείο που συνήθως απαντάται στις οικίες της Γαύδου είναι ο ηλιακός θερμοσίφωνας, και οι ξυλόσομπες ή εστίες για θέρμανση και παρασκευή φαγητού.

Οι μονάδες που αναφέρθηκαν παραπάνω, όπως και οι τοπικές κατοικίες είναι ισόγειες ή διώροφες κατά βάση κατασκευασμένες από πέτρα και φυσικούς σοβάδες.

Η Κλίμακα των Κτιρίων και των Τουριστικών Καταλυμάτων

Illustration 7: 51-53 εικ. Ενοικιαζόμενα δωμάτια, Γαύδος <https://www.booking.com/region/gr/gavdos.el.html>

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι κατοικίες της Γαύδου έχουν μικρή κλίμακα και αποτελούνται συνήθως από κουζίνα, καθιστικό και ένα ή δύο υπνοδωμάτια, ενώ το μπάνιο βρίσκεται σε εξωτερικό χώρο. Παρατηρούμε στη συνέχεια, πως την ίδια κλίμακα ακολουθούν και τα τουριστικά καταλύματα του νησιού, τα οποία ανήκουν στους μόνιμους κάτοικους, είναι δίκλινα ως επί το πλείστον και αποτελούνται από μικρή κουζίνα, εσωτερικό μπάνιο και υπνοδωμάτιο.

illustration 8: 51-53 εικ. Ενοικιαζόμενα δωμάτια, Γαύδος <https://www.booking.com/region/gr/gavdos.el.html>

Τα τουριστικά καταλύματα ακολουθούν επίσης την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του νησιού και στην υλικότητα, αφού αποτελούνται κατά βάση από πέτρα και ξύλο

Φέρουσα Ικανότητα Γαύδου

Προκειμένου να υπάρχει ισόρροπη ανάπτυξη, λαμβάνουμε υπόψη τη φέρουσα ικανότητα μιας περιοχής, τον αριθμό δηλαδή των ειδών ή μονάδων ενός είδους που μπορούν να συντηρηθούν επί άπειρον από ένα οικοσύστημα δίχως αυτό να συμβάλλει στην υποβάθμιση του. Πιο συγκεκριμένα, η φέρουσα ικανότητα αναφέρεται στον αριθμό των τουριστών που μπορεί να φιλοξενήσει μια περιοχή, ειδικά πριν αρχίσουν να δημιουργούνται βλάβες στο φυσικό περιβάλλον ή οικονομικά προβλήματα. Η Γαύδος δέχεται τους καλοκαιρινούς μήνες μεγάλο ποσοστό τουριστών που αγγίζει τα όρια της αντοχής του νησιού τα τελευταία χρόνια, όμως για μεγαλύτερο διάστημα η κινητικότητα αυτή σίγουρα θα δημιουργούσε προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη φέρουσα κοινωνικο-πολιτισμική ικανότητα οι μόνιμοι κάτοικοι του νησιού είναι περιορισμένοι και ίσως βοηθούσε η αύξηση τους τόσο για το νησί όσο και για την τουριστική διαχείριση από την τοπική κοινωνία. Τέλος, αναφέρεται η φέρουσα ικανότητα υποδομών που σχετικά με αυτή έχει διαπιστωθεί ότι οι υποδομές στο νησί είναι περιορισμένες και υπάρχουν προοπτικές για μερική ακόμη ήπια ανάπτυξη, δίχως να ξεφύγει η δόμηση από την κλίμακα των υφιστάμενων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Έρευνα σχεδιασμού βιώσιμων μονάδων

Έρευνα Τοπικών Βιώσιμων Υλικών

Εγχώρια Υλικά	Πλεονεκτήματα	Μειονεκτήματα
Άμμος	Άφθονη , χρήση για μείγμα επιχρίσματος, συνδετικό κονίαμα, πλήρωση τοιχοποιίας	
Πέτρα	Παραδοσιακό υλικό για θεμελίωση και τοιχοποιίες	Δύσκολη η μεταφορά λόγω μεγάλης απόστασης.
Χώμα (λευκό, κόκκινο)	Υλικό για οροφή και επίχρισμα	Μεταφορά από άλλο οικισμό του νησιού με βάρκα.
Ξυλεία (από πεύκο)	Άφθονη, χρήση σε φέροντα οργανισμό, οροφή, στέγαστρα.	Απαιτείται χρόνος για να ξηρανθεί ώστε να χρησιμοποιηθεί σαν δομικό υλικό.

Ασβέστης (ασβεστόλιθος)	Υπαρκτό υλικό χρήσιμο για σοβά-επίχρισμα	Δυσκολία συλλογής της επιθυμητής ποσότητας.
Άργιλος	Άφθονη, για συνθετικό κονίαμα, εσωτερικό-εξωτερικό επίχρισμα, σχεδίαση κατασκευής για εστία-προετοιμασία φαγητού.	
Κλαδιά (πεύκου ή σχίνου)	Άφθονα- εύκολη πρόσβαση- ενίσχυση εσωτερικού και εξωτερικού πλέγματος τοιχοποιίας, οροφή.	
Πευκοβελόνες	Άφθονες, δημιουργία επίπλων εσωτερικού χώρου	
Αλάτι	Εμποδίζει την ανάπτυξη βλάστησης στη χωμάτινη οροφή	Συλλογή από αλυκές κοντά στην παραλία.
Μαλλί κασίκας	Ισχυρό φυσικό μονωτικό υλικό για εξωτερική μόνωση	Απαιτείται διαδικασία επεξεργασίας πριν τη χρήση.
Φύκια	Ευεργετικές ιδιότητες, δημιουργία επίπλων εσωτερικού χώρου	
Βότσαλο παραλίας	Αρκετό , δημιουργεί μονωτικό φίλτρο ανάμεσα από τις τοιχοποιίες και το έδαφος.	Μεταφορά από την παραλία.
Καλάμια	Δημιουργία πλέγματος και στεγάστρων (τσατμάς-μπαγδατί).	Λιγοστά σε διάσπαρτα σημεία του νησιού.
Ρετσίνι πεύκου	Κατάλληλο για συνθετικό κονίαμα.	Δύσκολη η επαρκής συλλογή του.
Γλυκό νερό	Από πηγάδι, σε απόσταση 100 μέτρων από την παραλία.	Δεν είναι 100% βέβαιη η ποιότητα του λόγω πιθανότητας ύπαρξης βαρέων μετάλλων, γι αυτό απαιτείται φίλτρο.

Τεχνικές φυσικής δόμησης

- αχυρόμπαλες
- αχυροπηλός (straw&clay)
- γαιόσακοι (earthbags)
- κορμοί δένδρων με λάσπη (cordwood)
- κουρέλια με ασβέστη
- πλιθιά
- ρευστή γη (poured earth)
- στιβαχτός πηλός (cob)
- συμπιεσμένο χώμα σε καλούπια (rammed earth)
- Τσατμάς ή μπαγδατί (waddle and daub)

Όπως παρατηρούμε, εφαρμόζονται πολλές τεχνικές με φυσικά υλικά. Σε κάθε προορισμό γίνεται μελέτη των φυσικών υλικών και με παράμετρους την τοποθεσία, το κλίμα και τα υλικά της περιοχής, επιλέγουμε τις τεχνικές που μπορούν να λειτουργήσουν με τρόπο βιώσιμο. Στην περίπτωση της Γαύδου δύναται να εφαρμοστούν οι ακόλουθες.

Πιθανές Κατασκευαστικές Τεχνικές
1. Αποκλειστικά από ξύλο.
2. Πέτρα με συνδετικό κονίαμα αργίλου-άμμου.
3. Τσατμάς, Cob-light clay (ελαφρύς πηλός) από μείγμα αργίλου με πευκοβελόνες, άχυρο ή φύκια.
4. Γαϊόσακοι με άμμο.

56-59 εικ. Φυσική δόμηση Βιοκλιματική αρχιτεκτονική Cob.gr, 2020

Ιστορική αναδρομή

“Από την αρχή της ανθρωπότητας και σε πολλές κοινωνίες, οι περισσότεροι γνώριζαν πως να φτιάξουν τα δικά τους εργαλεία και σπίτια, μαθαίνοντας μέσω παρατηρήσεων, πειραματισμών και πρακτικών. Στην Ευρώπη τα σπίτια από ελαφρύ πηλό με άχυρο είναι ιδανικά παραδείγματα ανάπτυξης του πολιτισμού. Η τεχνική αυτή βασίστηκε και εξελίχθηκε μέσα από την μέθοδο πλεγμένων καλαμιών και την εφαρμογή παχιών αργιλικών επιχρισμάτων, γνωστή και ως τσατμάς (wattle and daub), η οποία χρησιμοποιήθηκε στις κατασκευές για τουλάχιστον 6.000 χρόνια. Σήμερα ως επί το πλείστον, η χρήση της γίνεται για την αναδόμηση και διατήρηση ιστορικών κτιρίων.

Λόγω της απλότητας τρόπου χρήσης και τις δυνατότητες που μας παρέχουν τα φυσικά υλικά, το ενδιαφέρον και οι κατασκευές αυξάνονται συνεχώς”.²²

Φυσική δόμηση με τεχνική γαϊόσακων

“Οι γαϊόσακοι σαν τεχνική είναι γνωστό ότι χρησιμοποιούνταν από το στρατό για τη δημιουργία οχυρωματικών έργων ή για τον έλεγχο των νερών των ποταμών. Οι ίδιοι λόγοι που καθιέρωσαν τους σάκους στις παραπάνω εφαρμογές ισχύουν και για το κτίσιμο σπιτιών. Οι τοίχοι είναι συμπαγείς και γεροί, αντέχοντας όλων των ειδών τις καταπονήσεις από άσχημες καιρικές συνθήκες μέχρι σφαίρες και βόμβες. Μπορούν να χτιστούν πολύ γρήγορα και απλά με ελάχιστα εργαλεία”. (cob.gr)

Illustration 9: εικ. 60-68 Φυσική δόμηση Βιοκλιματική αρχιτεκτονική Cob.gr, 2020

Χαρακτηριστικά κατασκευής από γαιόσακους

1. Ανθεκτική στη φωτιά
2. Ανθεκτική σε πλημμύρες και σεισμούς
3. Ηχομονωτική
4. Μη τοξική
5. Βιώσιμη (φυσικά και ανακυκλώμενα ανθεκτικά υλικά)

Illustration 17 εικ. 60-68 Φυσική δόμηση Βιοκλιματική αρχιτεκτονική Cob.gr, 2020

Συμπιεσμένο χώμα σε καλούπια (rammed earth)

Illustration 10: Φυσική δόμηση Βιοκλιματική αρχιτεκτονική Cob.gr, 2020

Για την τεχνική αυτή συμπιέζουμε σε καλούπια αργιλώδες χώμα ελαφρώς υγρό, ως που να γίνει απόλυτα συμπαγές, παράγοντας κάθετες και επίπεδες επιφάνειες.

Ξυλόπηκτος Τοίχος – Τσατμάς- Μπαγδατί

Illustration 11: εικ 73-77 Φυσική δόμηση Βιοκλιματική αρχιτεκτονική Cob.gr, 2020

Ελαφρύς Πηλός με Άχυρο

“Ο Ξυλότυπος είναι ιδανικός για κατασκευές ελαφρύ πηλού με άχυρο. Λόγω ότι ο σκελετός και η σκεπή είναι από ξύλο, μπορεί ο σχεδιασμός να γίνει σύμφωνα με τους Διεθνείς Κτιριακούς Κανόνες. Επειδή ο ξυλότυπος περιβάλλεται εντελώς από τον άργιλο και τις ίνες άχυρου, έχει διαχρονική προστασία από τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Οι ξύλινες κατασκευές μπορούν να αποδομηθούν και στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν εκ νέου για πολλά χρόνια ακόμα”.²³

Το Μείγμα Ελαφρύ Πηλού με Άχυρο, Φύκια ή Πευκοβελόνα

Όπως έχει αποδειχθεί, το άχυρο στο μείγμα μπορεί κάλλιστα να αντικατασταθεί από την πευκοβελόνα, η οποία για τη συγκεκριμένη περίπτωση υπερτερεί στα πλεονεκτήματα σε σχέση με το άχυρο, αφού:

- βρίσκεται σε άφθονη ποσότητα στην περιοχή, απαιτεί ελάχιστη μεταφορά
- είναι σε ξηρή κατάσταση
- είναι αλληλοπαθητική, δηλαδή εμπεριέχει ουσίες που επηρεάζουν την ανάπτυξη άλλων οργανισμών, καταστέλλοντας την πιθανότητα εμφάνισης μικροοργανισμών.

Δημιουργία υπαίθριου φούρνου με την τεχνική **cob** και χρήση πευκοβελόνας, αντί για άχυρο, σαν συνδετικό υλικό. (μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν υλικό η πευκοβελόνα, αλλά σε κτιριακή κατασκευή δεν λειτουργεί λόγω μη θερμομονωτικών ιδιοτήτων)

Λόγω όμως του ότι η πευκοβελόνα δεν διαθέτει καθόλου θερμομονωτικές ιδιότητες, μπορεί να αντικατασταθεί από φύκια τα οποία λειτουργούν στο κομμάτι της μόνωσης, βρίσκονται στην περιοχή και έχουν χρησιμοποιηθεί σε αρκετές περιπτώσεις στη Γαύδο για χτίσιμο ξυλόφουρνων ή εστίας σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους, ακόμα και για τοιχοποιία σε συνδυασμό με άργιλο και πέτρα.

Συμπεράσματα

Σημεία Εγγύτητας Εναλλακτικού και Συμβατικού Τουρισμού

Ανακεφαλαιώνοντας, ο τουρισμός είτε εναλλακτικός είτε μαζικός, αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς τομείς απασχόλησης στον κόσμο, τόσο για τους ταξιδιώτες όσο και για τους εργαζόμενους πάνω στην τουριστική βιομηχανία για πολλές ανεπτυγμένες και υπό ανάπτυξη χώρες. Αναφορικά με την βιώσιμη ανάπτυξη, ο τουρισμός σχετίζεται με τρεις διαστάσεις: την οικονομική, την κοινωνικο-πολιτιστική και την περιβαλλοντική διάσταση. Συνεπώς, κάθε είδος τουρισμού, αναμφίβολα συνεισφέρει στην οικονομία μιας χώρας ή ενός προορισμού:

- ως αξιόλογη **πηγή εσόδων και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας**,
- συνεισφέροντας παράλληλα στην ανάπτυξη του προορισμού,
- των υποδομών,
- της περιφερειακής ανάπτυξης,
- όπως επίσης την ανάπτυξη των υποβαθμισμένων και απομονωμένων περιοχών.
- διατήρηση σημαντικών φυσικών περιοχών και περιβαλλοντικής κληρονομιάς.

Τέλος, σε μέρη όπου οι ντόπιοι κάτοικοι δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για το φυσικό περιβάλλον και τη διατήρησή του, όταν παρατηρήσουν το ενδιαφέρον των τουριστών για τη φύση, αντιλαμβάνονται τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος, με απόρροια την αύξηση της περιβαλλοντικής συνείδησης του τοπικού πληθυσμού (Inskeep, 1991, Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001, Αποστολόπουλος και Σδράλη, 2009).

Τρόποι Διάδοσης του Εναλλακτικού Τουρισμού

Βασικό τρόπο διάδοσης του εναλλακτικού τουρισμού αποτελούν, αρχικά, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, όπως το διαδίκτυο, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, οι εφημερίδες, τα περιοδικά κ.α, μέσω της παρουσίασης και ανάδειξης των έργων, αλλά και τη μετάδοση των ιδεών σεβασμού και ευαισθητοποίησης απέναντι στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Παρόλα αυτά, οι εναλλακτικές δράσεις δεν έχουν σαν κύριο σκοπό τη διαφήμιση. Πιθανότατα, θα συναντήσει κανείς εκθέματα και πληροφορίες, σχετικά με τον εναλλακτικό τουρισμό, στα Σύγχρονα Μουσεία, σε Εκθέσεις που οργανώνονται σε πολιτιστικούς χώρους ή υπαίθρια, όπως και σεμινάρια εκμάθησης (workshops) για δόμηση με φυσικά υλικά λαμβάνοντας μέρος εθελοντικά. Στη συνέχεια, αξίζει να αναφερθούμε στα Παιδικά και Διαδραστικά Μουσεία, όπου έχουν εκπαιδευτικό σκοπό και διαδραστικά εκθέματα ως νέο μέσο βαθύτερης κατανόησης των θεμάτων που έχουν εκτεθεί. Στην κατηγορία των Μουσείων μπορούμε ακόμη να εντάξουμε μια πιο σύγχρονη μορφή τους που εμφανίζεται στο διαδίκτυο. Τα Ψηφιακά Μουσεία παρουσιάζουν αρκετά πλεονεκτήματα όπως η προστασία των εκθεμάτων από τη φθορά, καθώς και η ευκολία έκθεσης έργων που δεν έχουν τη δυνατότητα να παρουσιαστούν σε φυσικά μουσεία, προσφέροντας εικονική ξενάγηση στο χώρο, έχοντας επεκταθεί ακόμα και στις σύγχρονες κινητές πλατφόρμες ως η νέα μορφή τουρισμού εν ονόματι “m-tourism”.

Τέλος, οι μονάδες εναλλακτικού τουρισμού για να επιβιώσουν απαιτούν στήριξη από τους εναλλακτικούς ταξιδιώτες, καθώς και εθελοντική προσφορά σε πιθανές νέες κατασκευές ή στην συντήρηση των υφιστάμενων. Επομένως, το πλήθος που έχει ήδη επισκεφθεί, ζήσει ή ενισχύσει έναν εναλλακτικό προορισμό, αποτελεί τον πιο έγκυρο τρόπος διάδοσης του εναλλακτικού τουρισμού που έγκειται είτε στην προφορική άμεση επικοινωνία, μεταδίδοντας ταυτόχρονα και την προσωπική βιωματική εμπειρία, είτε στην διαδικτυακή συγκέντρωση πληροφοριών, σε συγκεκριμένες τοποθεσίες σχετικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Βασικά βήματα σχεδιασμού μιας οικοτουριστικής κοινότητας- Αποτέλεσμα της προσπάθειας για οικοδόμηση παραδειγματικού βιώσιμου καταλύματος στη Γαύδο.

Συμπερασματικά, αφού έχουμε επιλέξει έναν προορισμό φυσικού κάλλους με σκοπό να δημιουργήσουμε ήπια ανάπτυξη, οφείλουμε αρχικά να αντλήσουμε όσο περισσότερες πληροφορίες μπορούμε για το φυσικό περιβάλλον ή και το ανθρωπογενές αν υφίσταται, να παρατηρήσουμε πως αυτά λειτουργούν, το βαθμό της ανάπτυξης που έχουν υποστεί, τα κλιματολογικά στοιχεία του προορισμού, αλλά και το μικροκλίμα της περιοχής μελέτης, τα υλικά που διατίθενται στην περιοχή για κατασκευές, το είδος των κατασκευαστικών τεχνικών που έχουν εφαρμοστεί με τα υλικά αυτά ή παρόμοια (το αχυρο μπορεί να αντικατασταθεί από φύκια ή πευκοβελόνες), καθώς και τον βαθμό που μπορούμε να επέμβουμε λαμβάνοντας υπόψη τη φέρουσα ικανότητα της εκάστοτε περιοχής, τον επιτρεπτό δηλαδή αριθμό τουριστών και τον όγκο των υποδομών που η κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική δομή ενός τόπου, δύναται να απορροφήσει, με σκοπό να διατηρηθεί η ισορροπία στο μείζον σύστημα και να συνεχίσει να συντηρείται με τρόπο βιώσιμο. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω βιβλιογραφικής έρευνας, διαδικτυακής έρευνας, και προφορικής με τους μόνιμους κατοίκους κάνοντας αρκετές επισκέψεις στον προορισμό και λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές συνήθειες, παραδόσεις και τα κοινωνικο-πολιτιστικά χαρακτηριστικά του τόπου.

Στη Γαύδο, πριν το στάδιο της κατασκευής του καταλύματος, γίνεται έρευνα αγοράς περί μη τοπικών υλικών που απαιτούνται για την ακεραιότητα και την ασφάλεια του, ώστε να επιτύχουμε το ελάχιστο κόστος κατασκευής, δίχως να αλλοιωθεί η οικολογική προσέγγιση του θέματος. Επενδύοντας σε φυσικά υλικά για τον φέροντα οργανισμό(διότι η τοπική ξυλεία χρειάζεται χρόνο επεξεργασίας ώστε να μπορέσει να χρησιμοποιηθεί σαν δομικό υλικό) και τον ανάλογο εξοπλισμό για το στήσιμο της κατασκευής, μετά την ασφαλή μεταφορά τους στο νησί της Γαύδου, δημιουργήθηκαν εντάσεις και αντιπαραθέσεις για την ανέγερση αυτού του έργου, δίχως να έχει γνωστοποιηθεί η ιδέα και ο τρόπος κατασκευής. Μερικά από τα λόγια της τοπικής κοινωνίας: “όχι ξύλα αγορασμένα, πάρε πλαστικό (τύπου νάilon) και θα σε βοηθήσουμε εμείς με ξύλα από την παραλία”, όπως συνηθίζουν να στήνουν τις ημιμόνιμες κατοικίες τους στην ύπαιθρο. Λόγω λοιπόν, τοπικών κοινωνικοπολιτικών παραγόντων, αποφασίστηκε το έργο να μείνει σε θεωρητικά πλαίσια.

Επίλογος

Αποτελεί γεγονός πως η οικολογική δόμηση είναι κυρίως το αποτέλεσμα μιας ολοκληρωμένης και πολύπλοκης σύνθεσης, που λαμβάνει υπόψιν της ένα μεγάλο σύνολο παραμέτρων όπως την **τοπογραφία του οικοπέδου, το έδαφος, το μικροκλίμα, τον προσανατολισμό των κτιρίων, τη σωστή επιλογή των ανοιγμάτων, τη μελέτη του κελύφους και την επιλογή των κατάλληλων υλικών**. Ενδιαφέρεται ακόμη για τη λειτουργική **ενσωμάτωση στο κτίριο των συστημάτων παραγωγής ενέργειας**, ενώ προτείνει σύγχρονα συστήματα για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον. Το κτίριο δεν αντιμετωπίζεται ως άθροισμα ετερόκλητων στοιχείων, αλλά ως ένα **ολοκληρωμένο κύτταρο** για την πόλη και τον άνθρωπο.

Εν κατακλείδι, τα δείγματα ενδιαφέροντος για αλλαγή στον τρόπο σκέψης είναι ορατά. Όχι τόσο στο επίπεδο των μεγάλων οικιστικών συνόλων, αλλά των μεμονωμένων κυρίως εφαρμογών. Η πρόκληση του μέλλοντος είναι να περάσουμε **από τη σημειακή παρέμβαση στον ενεργό σχεδιασμό των πόλεων των αναπλάσεων και των νέων οικισμών**. Οι πόλεις του μέλλοντος πρέπει να είναι αειφόρες και αυτό δε μπορεί να είναι ανεξάρτητο από την ποιότητα των κατασκευών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Butler, R.W. (1993): "Tourism Development in Small Island: Past influences and future directions".

Coltman, M. (1989): "Introduction to Travel and Tourism". New York: Van Nostrand Reinhold.

Edward Inskeep: "Tourism Planning: "An Integrated and Sustainable Development Approach", March 1991

Fenell, A. D. (1999): "Ecotourism. An Introduction". NY: Routledge.

Kluwer Academic Publishers: "Tourism vs Environment: the case for Coastal Areas", the GeoJournal Library

Krippendorf, J. (1982): "Towards New Tourism Policies - The Importance of Environmental and Sociocultural Factors".

Mieczkowski, Z. (1995): "Environmental Issues of Tourism and Recreation." Maryland: University Presse of America.

Müller, H. (1994): "The Thorny Path to Sustainable Development", Journal of Sustainable Tourism 2(3), 131–136.

Procházková, K. (2012): "Alternative Tourism and Sustainable Development in the Small Island Caribbean. case study of Dominica, West Indies". Palacky University in Olomouc, Department of Development Studies.

Robinson, J. (2004): "Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development". Ecological Economics 48(4), 369–384.

Smith, A. (2011): "Obstacles to the Growth of Alternative Tourism in Greece". African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure Vol. 1 (3).

Swarbrooke J. (1999): "Sustainable Tourism Management", UK: CAB International Publishing.

Toth, R. (2002): “Exploring the Concepts Underlying Certification”. ζημ M. Honey (Ed.), Ecotourism & Certification – Setting Standards in Practice (pp. 73-101). Washington-Covelo-London: Island Press.

UNWTO (2014): Tourism Highlights Edition 2014.

Wearing, S. and Neil, J. (1999): “Ecotourism: Impacts, Potentials and Possibilities”. Butterworth-Heinemann.

World Commission on Environment and Development (WCED) (1987): «Our Common Future», Oxford University Press: Oxford.

Ελληνικά Συγγράματα Ανδριώτης Α. (2003): “ Ο Εναλλακτικός Τουρισμός και τα Διαφοροποιητικά Χαρακτηριστικά του”. ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος. Ελληνικό ανοιχτό Πανεπιστήμιο και Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης.

Ανδριώτης Κων/νος, “Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός”, εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα, 2008

Δεκλερής Μιχαήλ: “Το Δίκαιο της Βιωσίμου Αναπτύξεως”, Αντ. Ν. Σακκουλάς, Ιανουάριος 2000

Γιαννογκώνας Βασίλης: “Γαύδος, Αναμνήσεις εξώριστου”, εκδότης Δίφρος, Αύγουστος 1973

Γεώργιος Γονιάδης, “Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη”, 2015

Ευθυμιάδης Ηλίας (2000): “Οικολογική Δόμηση”, Σχεδιασμός, Συστήματα, Υλικά, Ευρετήριο Αγοράς, Εκδ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Ιούνιος 2000.

Ε.Σβορώνου, “Μέθοδοι διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές”, Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων έργων, Αθήνα, 2003

Ηλιοπούλου Δήμητρα: “Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη με τη Χρήση Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στο Νομό Μεσσηνίας”. Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Βιολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών 2015.

Κιλιπέρης Φ. (2006): “Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη στις Μικρομεσαίες Τουριστικές Επιχειρήσεις (ξενοδοχεία, τουριστικά γραφεία)”. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής.

Κοκκώσης Χ. - Τσάρτας Π. “Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον ”, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2001

Κιουρτίδου Π. (2014): “Η Διαμόρφωση Μοντέλου Βιώσιμου Τουρισμού στην Περιοχή των Πρεσπών”. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας.

Κομίλης, Π., “Οικοτουρισμός :Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης”, Προπομπός: Αθήνα, 2001

Πετροπούλου Α. (2009): “Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού”, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Προκοπίου Δημήτρης: “Δείκτης Φέρουσας Ικανότητας για τον Τουρισμό: εφαρμογή δύο δεικτών για την Κρήτη.” Travel Daily News, 26 Ιανουαρίου, Διαθέσιμο στο: <http://traveldailynews.gr/columns/article/1980> (ανασύρθηκε 25 Μαρτίου 2017)

Στατήρη Η. (2011): “Διερεύνηση των Επιπτώσεων του Τουρισμού σε μια Χώρα Υποδοχής Επιλεγμένων Προϊόντων που Συνθέτουν την Τουριστική Κατανάλωση. Σχέση Εγχώριας Παραγωγής και Εισαγωγών”. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Σπιλάνης Γ. και Βαγιάνη Ε. (2002): “Βιώσιμος Τουρισμός και Φέρουσα Ικανότητα σε Ευαίσθητα Νησιωτικά Οικοσυστήματα”. Συνέδριο “ Φέρουσα Ικανότητα και Διαχείριση Επισκεπτών στις Προστατευόμενες Περιοχές”, Αθήνα, 31/5-1/6, οργάνωση WWF.

Σφακιανάκης Μ. (2000): “Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού”, εκδ. ΕΛΛΗΝ, Αθήνα.

ΣΕΤΕ (2010): “ Η Σημασία του Τουρισμού για την Ελληνική Οικονομία/Κοινωνία και Προτάσεις για την Τουριστική Ανάπτυξη”, Μελέτη Εκπονηθείς για Λογαριασμό του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων”. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών.

Τούμπα Μαγδαληνή: “Τουριστική Ανάπτυξη και περιβαλλοντικές πιέσεις του τουρισμού στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον”, Ερευνητική Εργασία, Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2018

Amos Rapoport: “Ανώνυμη αρχιτεκτονική και πολιτιστικοί παράγοντες”, μετάφραση: Δημήτρης Φιλιππίδης, εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Ιούνιος 2010

Ιστοσελίδες

<https://www.minoeco.com/el/constructions/light-straw-clay>

in text : (Ελαφρύς πηλός με άχυρο - Minoeco | Τάντελακτ, Φυσικά Επιχρίσματα, Φυσική Δόμηση, 2020)

<https://cob.gr/>
(Αρχική - Φυσική δόμηση Βιοκλιματική αρχιτεκτονική Cob.gr, 2020)

<https://www.eleonas.gr/gr>

<http://kibbutzlotan.com/cfce/?lang=en>
(Kibbutz Lotan - Center for Creative Ecology, 2020)

<https://skalaecovillage.com/about>

<https://www.athinorama.gr/travel/greece/destination.aspx?did=370&aid=710070> ? manh

http://www.enallaktikos.gr/kg15el_oikokoinotites_t44.html
(Enallaktikos.gr, 2020)

<https://www.peakmagazine.gr/article/%CE%B1%CE%B5%CE%B9%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B8%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7>

http://www.texnologosgeoponos.gr/2013/02/blog-post_8122.html
(Οικοκοινότητες ή Οικοχωριά: Το Πρώτο Οικοχωριό στην Εύβοια, 2020)

<https://www2.ulb.ac.be/ceese/meta/sustv1.html>
(The World Wide Web Virtual Library: Sustainable Development, 2020)

<http://iliahtidaproject.com/index.php/activities/>
(Activities – Ilihtida Project, Tristomo, Karpathos. Welcome!, 2020)

<http://www.c2h.gr/peribalontikos-sxediasmos>
(Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός, 2020)

<https://telaithrion.freeandreal.org/>

<https://permies.com/t/2436/Making-cob-pine-needles>
(Making cob with pine needles (cob forum at permies), 2020)

<https://www.motherearthnews.com/homesteading-and-livestock/using-pine-needles-as-binder-insulator-in-earth-ovens-zbcz1803>

πηγές εικόνων

<http://www.plagiaki-mani.com.gr/more3.php?l=el&id=399>

<https://www.eleonas.gr/gr/diamonh>

<https://www.greekgastronomyguide.gr/vatheia-oi-pyrgoi-tis-manis/>

<http://www.yurts-hellas.gr/>

<https://telaithrion.freeandreal.org/>

<https://www.arapakiscastle.com/el.asp>

<https://www.humanstories.gr/mia-iliachtida-enallaktikou-tourismou-fotizi-to-tristomo-karpathou/>

<https://www.booking.com/region/gr/gavdos.el.html>

αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών ΓΓΑΝΠ

Κομίνη Όλγα, “Εφαρμογές και δράσεις περιβαλλοντικού σχεδιασμού σε διατηρητέα οικιστικά σύνολα. Δυνατότητες και Περιορισμοί”, Διπλωματική Εργασία, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: “Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Πόλεων και Κτιρίων”, Σχολή Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας, Πάτρα, Σεπτέμβριος 2019

Claire Oiry, “to spiti tou pappou”, juin 2016